

LEGENDA.

S. CATHARINAE

MEDICÆ REGINÆ MATRIS,
vitæ, actorum, & consiliorum,

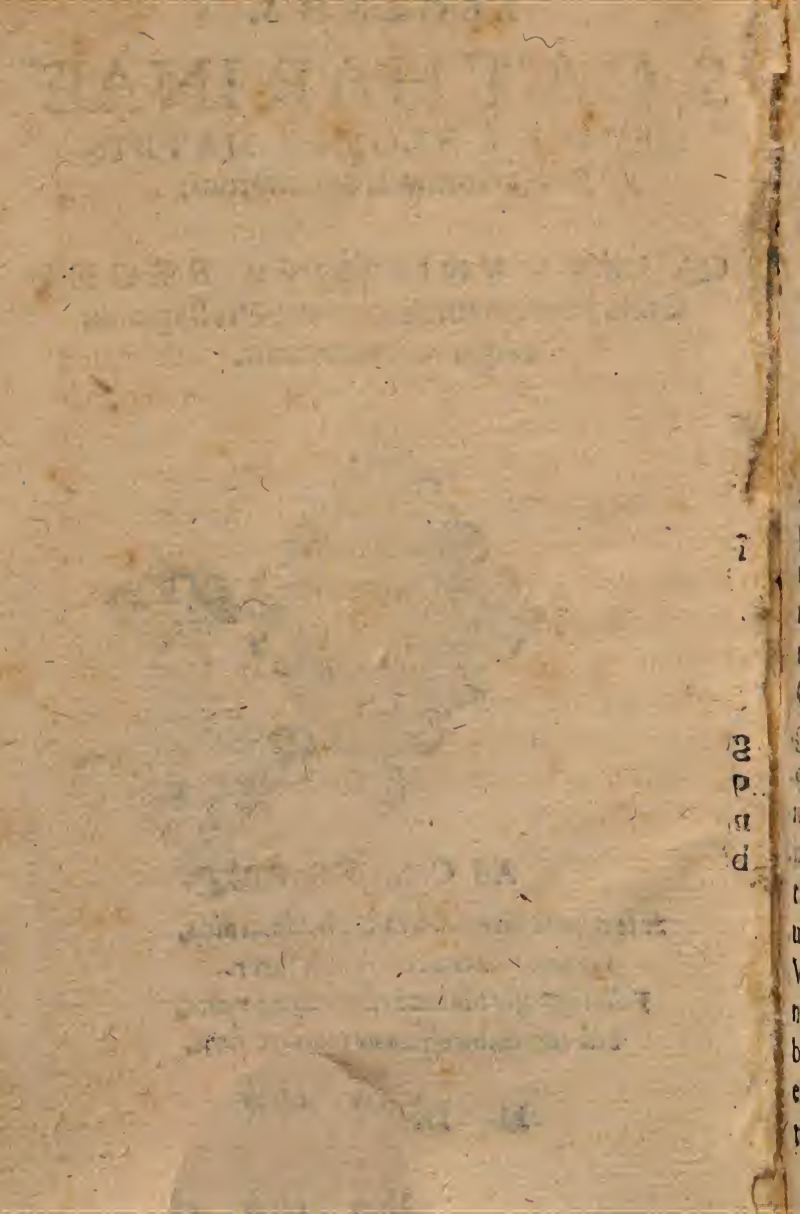
QVIBVS VNIVERSVM REGNI
Gallici statum turbare conata est, stupenda
eâque vera enarratio.

Ad C. M. R. S. P. B.

*St te quanta manet, scires, Catharina, ruina
Pœnarum metui cederet iste furor.
Fallor, & ista tibi nota est Medicæa ruina
Sed tamen, incassum ne moriare, furor*

M. D. LXXV.

PACIS ET TRANQVILLI-
tatis studioso Lectori. S.

Vemadmodum personarum omnium
publicarum, quæ insigni aliquo fructu
humanam societatem ornarunt & iuue-
runt, actiones accuratè & diligenter describi, non
solum vt labores ab illis suscepti reuerentur, sed
etiam vt posteritati exemplo proponantur, peru-
tile esset. Ita etiam eorum qui in tota vita, nulla
alia re, quàm nequitia delectati sunt, memoriam
sepeliri, non tantum, vt eo illi modo nequitiae suae
praemia accipiant, verum etiam ne hominibus sa-
tis per se ad omnem improbitatem procliuius
nequitiae eiusmodi typus ad quem se componant,
relinquatur, peroptandum esse putarem. Itaque
Catharinae Mediceae (quæ Regni nostri Gallici se
gubernatricem esse profitetur) actiones, religione
quadam cohibitus, in hunc diem conscribere
non sum ausus: quandoquidem reuera, illa in pu-
blicis suis actionibus, tyrannidis & crudelita-
tis exemplar, in priuatis verò, vitiorum omni-
um ac scelerum typos & imagines repraesentet.
Verum cum illam adhuc superstitem viderem,
nec superstitem tantum, sed omnia, pro sua li-
bidine, à qua ipsa rapitur, administrantem, nunc
etiam nominis per iniuriam usurpati prætex-
tu, in nos ita saeuientem (quod tamen a nemi-

ne nostrum sentitur, ac si fascinatis illius poculis in bruta miserè transformaremur, vel potius omni sensu priuaremur) neglecto eiusmodi scrupulo, huic ego operi, inuitus licet, manum adhibui, ut quænam illa sit quæ nos vnguibus suis constringit, & quid in posterum, nisi nos aliquando grane illud iugum à ceruicibus nostris excutiamus, ab ea sit expectandum, omnibus ostendam. Non est mihi animus (ita me bene Deus amet) contumeliis illâ simpliciter petere, sed potius ne nobis noceat, prouidere. Nolo illam iniurijs lacerare, se vnumquemque de illius iniustitia, iniuria, & in Regni nostri statum affectata maleuolentia monere cupio. Nullo vindictæ desiderio abripior, qualis enim tantorum in nos malorum vindicta hæc esse possit? In id tantum incumbo, ut possim finalem illam ultionem auertere, quam iam dudum aduersis huius regni primarios, quos in animo suo innocentia accusat ob virtutem odit, ob eorum erga publicam salutem studium persequitur, animo concepit. Quod si quid in sermone meo minus ornatum aut cultum reperiatur, condonate quæso, non enim tam verborum & sententiarum venustati aut elegantia quam veritati studere volui. Ergo ab illius origine exordiar, siquidem ut dicit poeta. Ingenium tellure latet.

Catha-

CATHARINA Medicea imprimis genere est Florentina. In omnibus nationibus alius & calliditatis palam reportat Italia: in Italia verò Hebruriz: in Hebruria vrbs Florentia, prout vulgatissima teruntur prouerbia. Vbi verò ars illa decipiendi, in homines omni religione vacuos cadit (cuiusmodi sunt illius loci incolæ) quanta ab illis mala sint expectanda, reputandum relinquo. Deinde ex Mediceorum familia orta est. Quæ quidem familia postquam diu sub Florētinae plebis fece delituisse, adeoq; humilis, abiecta, & obscura iacuisse, tandem carbonarij cuiusdam opera, qui rem aliquantulam fecerat, paulatim clarere coepit & innotescere. Hic filium habuit medicum, qui & nomen & insignia ab arte sua accepit. Atque vt hodie mechanicos videmus præcipuum artis suæ instrumentum, sibi pro insignibus assumere: vt lapicidas malleum vel trullam, sartores, forficem, &c. Ita hic in insignia, quinque pilulas numero impari (vt solent medicei statuere) sibi attribuit. Quod ita aliquanto tempore strictè obseruatum est, vt etsi ad familiarum distinctionem, quinarium illum numerum nonnulli mutarint, imparitatem tamen perpetuò retinuerint, quò posteritati significaretur, illum sola sua arte ad aliquod nomen peruenisse. Itaque cognomen hoc de Medicis, in plurali numero, more Italico, in hunc vsque diem permansit. Quin ita inspiciantur omnes Florentinae historiae: ne verbum quidem de illa familia reperietur (nisi fortasse sub extremum) licet dum de ciuilibus seditionibus sermonem instituunt, nobilesque familias omnes (quæ alterutram sequi partem cogeantur) recensent, multa se occasio familiae Mediceorum commemorandæ offerebat. Boccacius in eo catalogo, quem de claris familiis conscripsit, huius nihil memini: vt scia-

nè dignitatis gradum in quo primum collocata est, à Syluestre quodam (qui se plebeculæ ducem, aduersus Patricios aut Nobiles præbuerat) acceperit. Deinde arte trapezitica, grauibûsque & iniquis fœnoribus locupletata, turpi largitione vel corruptione potius sibi vrbs totius dominium arrogauit. Atque in eo dominio (quod nullus nescit Florentinus, nullus non testatur historiographus) nihil aliud quàm veterum & illustrium familiarum euerfionem & extirpationem, molita est: tantumque obliquis & infandis technis effecit, vt ad affectatam diu tyrannidem peruenerit. In qua certè tyrannide, eo se modo gessit, eoque vsque paulatim progressa est, vt postremus Dux Florentinus qui (quò facilius in vrbs Florentiæ administratiorem irreperet) initio 12000. ducatis in pensionem contentus fuerat: ante obitum prope 120000. singulis annis accepisse, repertus sit: id nimirum solitarum artium subsidio, presidiorumq; exterorum ope, quibus suos etiam ciues sub imperio suo continere & coercere, optimè nōrat.

Cum igitur ex humili adeoque obscuro loco, infesta illa familia sit oriunda: si iuxta prouerbum, Canis villaticus semper odit venaticum, à Catharina Medicea nihil vnquam aliud expectet Nobilitas gallica, præter dirum & ineluctabile exitium si illam pro effrenata ac nefaria animi sui libidine diutius regnare patiatur.

Florentini potiori ex parte (quod ij asserunt, qui cum illis versati sunt) nulla tenentur conscientia, volunt superficitenus religiosi apparere, reuera autem non esse, nullos præter se diligunt, insigni odio, summæque inuidia aduersus eos feruntur: à quibus aut virtute, aut nobilitate, superari se sentiunt: præsertim (heu malum) aduersus eos, quibus se aliquomodo deuinctos

deuinctos & obstrictos esse sciunt, licet apud omnes, & gra-
ti & faciles apparere studeant. Itaque Medicei etiam in-
signium illarum virtutum quæ ab omnibus sæculi nostri histo-
riographis quantumcunque meticolosè aut plausibiliter descri-
buntur, quintam veluti essentiam participant: sed insuper pe-
culiari quondam modo, immoderata rerum alienarum erga
prorsus immerentes, profusione, libidine plusquam ferina, &
præcipuè dissimulatione occultissima, & ad omne proditi-
onis genus accommoda notantur. Neque verò obscuram hic mul-
torum memoriam in medium referre necesse est, cum hic &
insignem & recentem præ manibus habeamus. Cosmus enim
& Laurentius Medicei propter aliquam erga populum libe-
ralitatem commendati sunt: quæ profectò liberalitas, eò tan-
tummodo tendebat vt in patriam, tyrannidem possent exer-
cere: eratque illud, ad instar hami in aquam proiecti quò pi-
fces hamo suo captos postea deuorarent. Hoc verò virtutis
nomine insigniri nullomodo debet aut potest. Etenim cum
omnes studiosæ actiones, nullum alium scopum sibi propo-
nant præter virtutem: profectò vbi scopus ille negligitur,
virtutis etiam nomen amittitur. Itaque etiam (quod aliter
fieri non poterat) paulatim fucus eiusmodi, licet seriùs, plebi
Florentinæ detectus est, euentusque docuit, quò illa virtutis ima-
go vel potius vmbra spectaret.

Quòd si quis penitiùs intelligere velit, quàm ob causam il-
lius familiæ homines, ad tempus aliquam præ se probitatem
ferre velint videri, hoc ipsum ex Leonis decimi & Clemen-
tis septimi actionibus facile poterit ediscere. Duo enim illi
Reginæ matris patrui, vt summum & præcipuum illius fami-
liæ decus extitere: ita meritò præ cæteris, à nobis in medium

proferuntur, quippe qui in tanta dignitate tantoq; gradu constituti, facilius in illa eminentia, quàm in vulgi turba, aut ciuili diffensione ab omnibus conspiciuntur.

En igitur quales extitere, si Guicciardino Florëtino, acerrimo Mediceæ factionis fautori, & Paulo Iouio Comensi Episcopo illius familiæ studiosissimo credatur: q̃ profecto religiosa erga sedem Apostolicam reuerentia adducti, in suis historis (quantũ fieri potuit) illis pepercere. Leo decimus cuius ingeniũ & vultus Reginae matri tribuuntur) antequam Papa crearetur, secundum solitum eorum aphorismum, (oportere nimirum probum videri, reuera autem non esse) tantam religionis & pietatis imaginem præ se ferebat aut melius simulabat, vt omnes se illius electione beatos palam prædicarent, non tantum ob pacis publicæ spem & expectationem, sed etiam ob vniuscuiusque priuati requiem, quæ post tantos tam varios tumultus, bellæque ciuilia à Iulio secundo eius prædecessore excitata, votis omnibus sperabatur.

Verũ vbi in pontificia sede collocatus est, & in eo gradu quo nihil amplius sperare poterat, euectus, quàm subito mutatus sit nulli non apparuit.

Odia enim & inimicitias inter Christianos Principes disseminat, occultas amicitias cum Carolo Imperatore, & Francisco secundo, Galliarum Rege, qui acerrimi inter se erant inimici, simulat: vtrique clam & auxilium & operam suam & studium eodem tempore pollicetur, vt eos magis ac magis ad confligendum accenderet & inflammaret. Iubileæ proclamari, & processionibus celebrari iubet, interim voluptatibus, & omnimodis deliciis demersus indulget, nescio quæ decreta aduersus Turcas statuit, eo nimirum consilio vt leones suos, ga-

neones,

neones, & adultores locupletet. Indulgentias, pecuniam con-
ferentibus pollicetur, quæ pecunia effusis sumptibus immode-
ratis largitionibus, & Magdalene sororis eius libidinibus,
(quò etiam indulgentiarum Germanicarum nummi confere-
bani) impenditur.

Atque (vt refert Gaiciardinus) inde causam & occasionem
aduersus purgatorium declamandi, pontificibûsque obfistendi
Lutherus arripuit, & quid ex ea re in toto Christiano orbe ac-
ciderit nullus non intelligit. Munificus mirum in modum esse
videtur, id verò ex thesauris, quos Iulius Papa, quantacunque
bella fouisset, coaceruarat, depromit, id vndeunque ex bonis
ecclesiasticis corradit, quæ quidem & cognatis & necessarijs
suis & seruis tum Hetruscis tum Florentinis irrogat & distri-
buit: id ex sancti Petri patrimonio, quod (dû vectigalia in dies de
nouo creat, alijsq; locat) magis ac magis imminuit. Id ex nûmis
quos à toto Christiano orbe ab expeditionibus ecclesiasticis du-
plo exigit, quos in quibusdam amicis suis ditandis collocat. In-
terea diuisionum & dissidiorum occasionem & inchoat relinquit
in ecclesia, quæ sanè etiamnum hodie non sine magno suo ma-
lo idipsum experitur & sentit, nec non in posterum sensura est.
Clerum in longum tempus spoliât ac depauperat: rem eccle-
siasticam in Italia oppignerat, ita vt eius successori nihil reli-
ctum sit, vnde prouerbio ferebatur, Leonis pontificatum etiam
post mortem remansisse. Denique vel superbum aliquem co-
lossum erigendo aut atrium quoddam orbando, vniuersum de-
nudat ædificium.

Iam ad Clementem septimum Catharinæ nostræ patrum
alterum veniamus. Hic contra omnia ecclesiæ decreta (quibus
spurij à Cardinaliis excluduntur) Cardinalis factus est, deinde

Papa, pecunijs nimirū & pollicitationibus conclavis suffragia sibi comparando, qui ceterum eōsque in aliis rebus callidē se gesserat. Hānc autem nobis vel eius serui veritatis vi coniuncti eum in modum depingunt. Sermone passim instituebat de bello Turcis inferendo: interea dissidia & bella inter Christianos ferebat, nunc huic principi nunc alteri utrique se adiungens, ut hoc pacto illos in inimicitia foueret. Hæreticos se velle persequi palam profitebatur, qui interim tam egregius erat Catholicus, ut non erubuerit Philosophos vndique Romanam aduocare, & disputationes de anima instituere: an scilicet immortalis esset nec ne? eoque impietatis & blasphemie erupit, ut diceret se nunquam in hanc sententiam adduci potuisse, ut animam esse immortalem sibi persuaderet. Agebat item de feriendis fœderibus cum imperatore, cum Galliarum Rege, aliisque Principibus: fidem autem absque lucro liberare stultum esse reputabat, idcōque tandem (quod perfidorum præmium est) cum aliquid præstandi licet animo polliceretur, nulla tamen illi fides habebatur. Atque hoc quidem in omnibus negotijs quæ cum Christianis principibus tractauit, & in crudelibus illis vindictis, quas Florentia in fidem recepta exerceat, clarissimos quosque ciues contra expressissima pacti verba iniquissimè trucidans, manifestè apparuit.

Ingenium autem illius cum nobis describunt, simulatione (inquiunt) imprimis oblectabatur, eos tantum qui sibi, ob causam aliquam occultam erant coniunctiores (causam autem illam nomine suo appellare non opus est) nullo habito honestatis delectu ad dignitates, amplasque facultates promouebat, probos verò, & bene meritos (ingenium quæ soneptis illius animaduertit) verbis tantum demulcebat, re ipsa au-

tem

tem & in animo, non eos solum, sed omnes etiam quibus deuinclius erat, summo odio prosequabatur

Huiusce rei fidem faciat quod Iouius in sua historia testatur: illum ex Principis Vranij morte maiorem voluptatem, quam ex urbis receptione, atque etiam ex pontificij sui consecutione accepisse, ne (quod vercbatur) Princeps Vranius in meritorum suorum gratiam, neptem Catharinam sibi in uxorem deposceret, illius enim Vranio Principi spem antea fecerat, quo facilius eum in suum subsidium adduceret. Itaque tandem etiam in omnibus suis actionibus, principibus Christianis suspectus, Romae curiae exosus, nulli non inuisus, ita obiit, ut illius medico veneni licet nomine suspecto, nullus non gratularetur & mente & animo, qui vniuersum Christianum orbem singulari beneficio affecisset, Romamque ipsam acerbissimi Tyranni tadio liberasset. En igitur, qui & quales Catharinae Mediceae patruus extitere, in quo sane nihil aliud quam quod probatissimae nostri saeculi historiae testantur, protuli, confisus interea plura & multo maiora ab ijs qui illorum familiaritate aliquando sunt vsi, referri posse.

Quod si quis illos de Laurentio Mediceo Reginae matris patre, rogauerit cuiusnam hominis fuerit: proculdubio illum omnibus flagitiorum generibus consummatum, scortationibus & incestis deditum, hominem ambitione conflagentem & cui nihil nisi nocendi facultas defuerit, sunt inge-

Paul. Iou. lib. 29.

Paul. Iou. lib. 32. Guicciard. lib. 20.

Paul. Iou. lib. 32.

uē confessori. Item si de altero illo Laurentio huius consobri-
no, audire quis voluerit. Simularat arctissimam cum Alexan-
dro Mediceo per integrum annum amicitiam, illique se libidi-
num ministrum & mancipium præbuerat, insidiatorem aduer-
sus Stroßium omnesque illius inimicos: lenonem apud eas omnes
quas concupiscebat, ut ab incestis etiam execrandis, non absti-
neretur: sed tandem aliquando, cum spe & prætextu potiundæ
cuiusdam matronæ, illum domum suam attraxisset, in lecto dor-
mientem suo, manu sua confecit.

Iam verò quàm horreda & originis locus, & genus & con-
anguineorum actiones, à Catharina expectare nos iubeant,
videtis.

Tempore natiuitatis illius, cum astra multa minarentur,
parentes (ut curiositati Florentini omnes indulgent) vitæ illius
successum intelligere affectantes, peritiores Astrologos undiq;
ad natalia conuocarunt, & inter cæteros Basilium quendam
Mathematicum, qui quondam Duci Florentino nuper defun-
cto, cum nihil tale eo tempore conijci posset, amplissimam il-
lum dignitatem manere prædixerat.

Illorum autem Astrologorum, opiniones & sententiæ in
consultationis forma conscriptæ: adhuc exstant possentiq; re-
cuperari. Verum illi omnes vno consersu, illam (si viueret) ma-
ximarum calamitatum & ruinae ineluctabilis causam fore
familia illi, in quam aliquando nuptura deduceretur, indica-
runt: ita ut parentes tanto omine attoniti, aliquomodo illam
veluti alterum Paridem qui totius Asiæ fax fuit, abiicere con-
stituerant. Sed misericordis moti, decreuerunt nihilominus
illam educare, tantumque efficere ut eiusmodi inclinationes
ab Astrologis deprehenſæ nullum sortirentur effectum, quam
doqui-

quidem nulli unquam desponsaretur.

Accidit aliquanto post tempore, ut cum Florentini se à Mediceorū tyrannide vindicare & eximere vellent: Florentia anno 1530. Papæ Clementis instigatione, qui illos in illa tyrannide continere volebat, obsideretur. Prædictio autem illa non omnino reticeri potuerat: Clarica enim Medicea huius amita Philippi Stroßij vxor, nostrorum Mediceorum (quos pro spuris reputabat) capitalis inimica, cum quibusdam aliis, qui tacere non potuerant, rescuerat. Qui igitur illud audiebant, non arbitrati Catharinam posse aliquando in Regiam familiam nubere illam vrbi suæ exitio & excidio fore, præsertim cum Clemens illam suam neptem imprimis reposceret, existimauerunt.

Initur à Florentinis frequens consilium. Alij illam esse in porta collocandā & de muro demittendam, ut globo aliquo bombardico corriperetur, statuebant quinetiam ad hoc consilium, quidam concionator vrbis primores publicè & fortiter adhortabatur. Alij illam, ubi adoleuisset, in lupanari aliquo constituendam: alij antistitis à quibus asseruabatur, auferendam, & in Eminutarum claustrum, vnde nunquam egressura erat deducendam. Omnes in summa vno consensu, Clementi patruo nullo modo esse reddendam. Tandem hæc in specie quidam mitior, re vera autem crudelior probata est eorum sententia, qui suadebant illam in manibus antistitarum (cum quibus etiam vsque ad vrbis deditionem remansit) esse relinquentam.

Obsidione durante, illam Principi Vranio Clemens pollicitus fuerat: ubi verò obiit Vranus, Francisco Sfortio duci Mediolanensi in gratiam Imperatoris, nunc item alteri spem illius

illius facit. Tandem infaustas illas nuptias contextuit summum
vindictæ desiderium. Rex Franciscus huius nominis primus,
seueritatis nimie, qua captiuus ab Imperatore exceptus fue-
rat, & iniquioris ante liberationem, pactorum conditionis
nondum oblitus erat. Papa Clemens itidem ob vrbis Romæ
depopulationem, in qua captus fuerat (hoc autem Imperatoris
conniuentia susceptum fuisse dicebat) vehementer Imperato-
ri insensus erat, qui paulò antè arbiter interpositus, Urbem
Modenam, quam se consequuturum sperabat, duci Ferrario
adiudicarat.

Ambobus igitur iniurias vlisci summo opere cupientibus,
fuit tamen viribus ita diffisis, vt alter pontificia auctoritate,
alter gallicano præsidio indigeret: Rex tandem per Cardinales
Turnonium & Grammontium, de contrahendo matrimonio
Henrici Aurelij ducis, cum Catharina Clementis nepte, verba
facere cœpit, Idipsum Clemens ante omnia ita peroptabat, vt
ne sibi quidem illud seriò agi posse, persuadere aut animũ indu-
cere posset. Imperatori, cuius se fidei credere & cõmittere sin-
gebat, propter foedus matrimonio illius filie cum Laurentio
Mediceo confirmatum, negotium hoc communicat. Respondet
Imperator, merum illud esse somnium, quod facile depre-
benderet, si tantũ hoc se negotium vrgerẽ velle simu-
laret.

In summa, tanta diligentia ad hoc negotium incumbit, vt
statim ex viraque parte contrahendi conditiones mittantur,
& paulò post pacta rata habentur, in quibus Catharinæ dos
latenter super vana quadam spẽ ducatum Urbini & Medio-
lani Parme item Placentie & Modenæ (in quibus recuperan-
dis operam se suam collocaturum Papa promittebat) assigna-
batur.

batur. Sed omnia illa adeo incerta & dubia, vt suscepta inde consilia nihil præter exitium regno gallico attulerint: à quibus etiam consilijs, antequam de hoc matrimonio ageretur, gallicarum Regem Papa deterruerat.

Interea Imperator opinione sua falsus, ne eiusmodi matrimonium aliquid noui in Italia moueret, veritus, ad Clementem legatos mittit, eum sollicitat, adhortatur ne Gallorum verbis fidem habeat. Respondet Clemens, totum Christianum orbem, tam Lutheranorum multiplicata copia, quam Anglici Regis defectione, ita esse à se inuicem alienatum, vt tanti Regis confederatione & necessitate indigeret, quò facilius diuisos inter se, & auersos posset conciliare. Cæterum nihil esse, quod propter nouam hanc confederationem sibi timeat Imperator, cum se potius pacis arbitrum interponere malit, quam belli fautorem: uxorem autem eam se Gallis dedisse, quæ vniuersarum eorum statum aliquando perturbatura esset.

Atque hoc quidem ex Astrologorum prædictione promittebat, nisi fortè potius ad genus suum & ingenium respiciens: neptem suam: nunquam à se degeneraturam confideret.

Tandem Marsilie anno 1533. consummate sunt nuptiæ: ubi vnà Rex Pontifexque collocuti sunt: de quibus tamen nuptijs nihil vnquam sibi persuaserat Pontifex, antequam sponsos vnà concumbentes vidisset. En igitur Astroorum monita, Astrologorum prædictiones, Pontificis vnus iudicium, illius matrimonij principia. Claustum illa effugit, à bombardarum fulmine erepta est, à lupanari liberata, vt tandem Galliarum Regis filio nubat.

Tam verò videamus qua tandem ratione egregias illas prophetias perficere coeperit, & quàm à suo sanguine non degenerarit. Nolo in iuuenilibus illius annis immorari, in quibus profectò quanta fuerit etiam tū ambitione correpta coniscere non est difficile. Omnibus autem satis compertum est quam magnæ & graues in illam suspiciones subortæ sint, propter Franciscum Delphinum Ducis Aureli primogenitum, quem veneno enecasse credebatur. Item quanta semper & quam vesana laborarit inuidia aduersus eum, quòd vnicè à Rege diligeretur, & à Gallica Nobilitate propter virtutes verè regias, in honore haberetur: quantam zelotypiam inter illos duos fratres accenderit, quanta etiam familiaritate & necessitudine cum ijs coniuncta fuerit, qui huius nefandi sceleris nomine erant suspecti. Deinde cum Dominus Franciscus Dux Anguianus in summam dignitatem & existimationem apud omnes venisset, quàm occultas & graues in illum inimicitias exercuerit, quàm multa marito suo Henrico tum temporis Delphino, sugerebat & suadere conabatur in illius perniciem. Donec tandem Cornelius Benteuaglius ad Rupeguyonam illum de medio per venenum sustulisset. Nam cum illa in Italiam, cum propter sterilitatem, tum etiam præcipuè propter morum & ingenij improbitatem & prauitatem iam iam repudianda erat & amandanda, magnam tum Seneschallam (quæ paulo post Duchissa Valentiniana dicta est) eò adduxit, vt Franciscum cum Delphino marito suo foueret, & in amoribus haberet, ita vt lenæ etiam ministerium subire non erubesceret, dummodo, quod iam dudum in votis habebat, consequeretur.

Ista quidem turpissima & teterrima erant flagitia, manifestæque tantarum ærumnarum (quarum sola illa causa fuit) indicia.

dicia. Verum quodammodo leuia censebuntur, si cum ijs
inferantur, quæ exinde ubi rerum potita est, flagitiosissi-
mè patrauit. Atque ideo unumquemq; obtestor, ut in hanc
artem oculos conuertat, cum (ut rectè Antiqui docuere)
nulla alia in re melius quàm in dominio, hominis ingenium
gnoscat.

Post Regis Francisci primi è vita discessum, cum suis ar-
dens nulli non notissimis, liberos habuisset, seque à repudij
periculo liberam esse sensisset, continuo se in rerum admini-
strationem ingerere conata est: quinetiam Conestabili gra-
tulari velle videbatur, ut hoc modo vno pede primum, de-
inde de toto corpore facilius irrepere posset. Conestabilis etsi
non valde expeteret, ut tamen mulieris istius animum ex-
peteret, Henrico Regi (cuius nihilominus responsa remissa
et languida erant vel ambigua) verba nonnulla faciebat,
ut etiam tandem (quod non pauci tenent) Henricus Con-
estabilis verba moleste ferens, responderit uxoris suæ inge-
um illi non satis esse perspectum, quippe quæ (ipso hoc vero
utens) turbatrix esset omnium maxima, quæque si semel
i ea potestas fieret, omnia esset perturbatura. Non tamen
id efficere potuit, quin aliquomodo Germanicæ expe-
ditionis tempore introuideretur, sed id ad breuissimum tem-
us, eoque cum freno, ut nullum aut exiguum damnum ad
publicum inde posset redundare. Adde quod pro patrio mo-
se in exiguo, frugi mulierem præstabat, ut postea maiora
effurari posset, item etiam quod nolebat Gallis administra-
onis suæ tedium prima fronte afferre. Henrico mortuo
quem non diu lugere visa est) Rex Franciscus eius primogeni-
tus diademati successit, qui Guisianis Reginae Scotiæ va-

reorū suarū patrū, fauebat, illis etiam rerū prope omnium
 administrationem committebat. Illi Catharinam Medi-
 ceam non magni facientes, nullum illi aditum, vel saltem
 quā poterant exiguum ad hanc suam administrationem
 patefaciebant, quoniam (inquirebant) facilius erat illam ab
 ipso limine arcere, quā semel intromissam expellere. Cum
 igitur animaduertisset illa Regij sanguinis (ut vocant) Prin-
 cipes ab Aula longius arceri, præcipuosque coronæ mini-
 stros malè excipi, illos ad indignationem administrationis
 causa, incitare constituit, ut dum se dissensionis eiusmodi ar-
 bitram, interponere fingeret, hoc pacto voto suo potiretur.
 Ergo Montpenserij uxorem accedit, felicissimi proculdubio
 ingenij matronam, quā etiam præter ceteras unicā
 diligebat, apud illam conqueritur, quod regni negotiorum
 administratio, principibus sanguinis, et legitimis ministris
 auferatur, et ad extraneos transferatur, quod Connesta-
 bilis, eiusque filij, et nepotes Castellionæi, quibus se adiun-
 gere vehementer cupiebat, reiciantur: quod nulla auctori-
 tas penes præcipuos Coronæ ministros, in tot tantorumque
 officiorum gratiam relinqueretur, quod ipsa etiam quæ Re-
 gis coniux et mater esset, adeo manifestè sperneretur. Gui-
 sianorum item administrationem expressissimo nomine, ty-
 rannicā appellat usurpationem, et Regni affectationis
 euidentissimū, Caroli magni successionis prætextu, princi-
 pium. Ita vehementi quodam salutis publicæ studio, ad id
 impelli videbatur. Sciebat altera ex parte Montpenseriam
 Lutheranorum opinioni fauere et adherere, et passim in
 Gallia sub Henrici regni sinem, ingentem eorum nume-
 rum quia Principibus etiam fovebantur, esse patefactum.

Simulat

Simulat igitur se tantam illam seuitiam, quæ in illis seuitam fuerat, horrere, vult Religionis eorum principia audire vt in illis etiamnum institui velle videretur. Preces in eorum Consistoriis pro se concipi iubet, opem illis et auxilium ita pollicetur, ac si nihil aliud præter fœlicem eorum successum expetiuisset. Mompenseria, illius instinctu, Nauarreno Rege et Principi Condensi sermones illos communicat. Conestabili item per Carolum Marillacum Viennensem Archiepiscopum, hoc ipsum significat, plurimisque aliis, quorum sane tanta rei attendere intererat, quique huius negotij progressum expetere videbantur. At verò ex illis plerique sagaciter Regine ambitionem olfacientes, et illius ingenium ad turbanda omnia paratissimum satis expertis, hac in re illius impulsu nihil suscipere voluerunt. Nilominus, fama illa, qua Reginam mutationem aliam quam expetere ferebatur, ad tot homines peruenit, vt nonnulli tandem voluntate illa se protegere decreuerint.

Hinc expeditio illa Ambasiatica, quæ ex duobus hominum generibus constabatur, sequuta est, ex quibus alij propter Guisianorum administrationem, alij verò Lutherani mirum, propter nimiam aduersus se seuitiam, grauitè commouebantur, Regine matris afflatu, freti et confisi, quo se protectum iri, si quocummodo Guisianos ab illa administratione expellere possent, sperabant. Huius verò expeditionis exitus (vt omnibus notum est) authoribus præsertim et ducibus exitiosus fuit.

Consilium igitur mutat, et se ad Guisianorum arbitrium in posterum componere et conformare parat, quandoquidem

dem ita se in illa administratione corroborarant. ut nulla ratione, de illa detrudi possent. Atque ut sibi illorum animos conciliet, contra istius expeditionis autores disertissime declamat, nec non in seipsam conspiratum esse dicit: eorum supplicijs frequens adest, ut hac ratione, Guisianorum iudicia se probare ostenderet. Præterea ut omnibus modis, illis obsecundet, tantum verbis suis apud Cardinalem Borbonium efficit, ut Principem Condensem fratrem suum in custodiam traderet. Coniunctissimam cum Cardinale Lotharingo, qui omnia (eo quo sciunt omnes modo) administrabat, amicitiam inivit, Vidamium Carnutensem arctissimo carcere iubet assertuari, qui dum videret morti illos addici, quorum opera prius usa fuerat, palam & ingenuè, illam exuij totius Regni, causam fore pronunciabat.

Denique tantis in rebus Guisianis gratificabatur, ut diceret nullam regie stirpis Principibus iniuriam fieri, si à primo sanguinis Principe, primus Lotharingiæ incederet: secundus verò à secundo, & sic deinceps: quod profectò nunquam à Lotharingiæ Principibus expetitur, vel etiam excogitatum fuisse existimo.

illa verò omnia eò spectant, ut tandem ad illam Regni administrationem, ad quam tandiu aspirarat, perueniat.

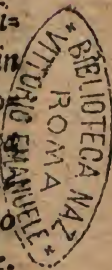
Hoc igitur pacto, Catharina (ut patet) primi illius tumulus, à quo veluti à fonte, reliqui omnes scauriunt, prima & sola causa extitit.

Moritur Franciscus, cui Carolus IX. II. vel XII. annos natus, succedit, cuius profectò indoles, magna & multa, (nisi ille à matre corruptus fuisset) pollicebatur. Regnum autem durante illius minoritate, administrare cupiebat: sed sibi

à Nauarrenno Rege, primo sanguinis Principe, metue-
 t, ne scilicet iure illo suo, hoc sibi munus assumeret, nullam
 sibi administrationis sortem relinqueret. Ideoque eo ma-
 s pertimescebat, quod illum cum Conestabili eiusque nepo-
 bus Castellioneis, aliisque precipuis Gallicæ Coronæ mi-
 nistris, beneuolentia maxima coniunctum esse sentiebat. Re-
 gem igitur Nauarrenum sibi conciliat, dum se libertatis &
 innocentiae Principis Condensis studiosissimam esse profite-
 ur: Castellioneorum animos ad so Mompenseriae opera
 pellicit, quæ quidem hac in re nihil mali suspicabatur, sed
 tantum Religionis suæ promouendæ, cui ante aliquot annos
 adhærebant, studio tenebatur. Conestabilem autem per Ca-
 stellioneos ad partes suas trahit, ita ut Rex Nauarrenus, par-
 tim suo motu, partim etiam amicorum consilio (ut facili e-
 rat ingenio voluptatumque suarum, magis quam publicæ sa-
 lutis studiosus) facile in hanc sententiam descenderit, & sibi in
 administratione coniunctam habuerit Reginam) in qua tamē
 administratione, Principum, & Coronæ ministrorum consi-
 liis uterentur.

Iam multum progressa est, sed tamen hoc nondum suffi-
 cit, sola enim pro suo arbitrio regnare iamdudum habet in
 votis. Non multo post tempore, Regni Ordinum conuo-
 catio iam sub Francisco secundo cœpta continuatur, in qua
 adeo se strenue gessit, ut votorum suorum compos fieret, li-
 cet antea à priuatis Prouinciariū Ordinibus tota Nauarrenno
 Regi decreta esset administratio. Hic Regine astū attendite.

Rex Nauarrenus clam & quasi cuniculis Hugonotis fa-
 uebat, quorum profectò numerus ingens erat vel etiam ma-
 ior quam credebatur. Multi enim & ex populo & ex Nobi-

libus se in dies illis adiūgebāt. Ad illius imitationē Catherina
latēter ita illis opitulatur, ut maius & tutius subsidium ab illa
quā à Rege Nauarreno, expectarent. Nihil se in eorum
opinionibus non consentaneum comperire, palam confitetur.
Iubet etiam conciones nōnullas à quibusdam haberi, qui iam-
dudam pro Lutheranis habiti fuerant: quales erant Valen-
cenarum episcopus, Bautallerius & alij nonnulli: sed inter
reliquos præcipue Petrum Martyrem de controuersis Re-
ligionis capitibus differentem, non solum diligenter audit
(qua de re non pauci ex catholicis grauitur offendebantur).
sed etiam cum præcipuis Hugonotorum ministris confert &
communicat, eorum libellos supplices legit, petitionibus fa-
cile annuit, se ecclesiis & Consistoriis commendari curat,
pecunias suppeditari iubet, ut vndique ad colloquium Pos-
siacum conuocentur, quinetiam se, Regem filium aliōsque
suos filios, in eorum Religione institui velle significat. Hic
cuique optima catholico iudicandum relinquo, quidnam hoc
rei esset, quandoquidem Hugonoti antea à superioribus Re-
gibus damnati semper fuerant, nec illis vnquā per edicta li-
cuerat, Religionis suæ exercitio vacare. Principem Con-
densensem, & tres Castellioneos fratres ita ad se pellexerat, ut
magis ab illa quā à Rege Nauarreno se iuuari dicerent,
itaque etiam ad illam alacrius quā ad illum & audentius
accedebant. Interea simulato vultu arridet omnibus, seor-
simque catholicos consolatur, dum vitandi tantum dissidij
causa (vtra enim Religio caderet vel staret, modò suum sco-
pum attingeret, nihil curabat) se eo modo cum Hugonotis ag-
gere testatur.

Porro ingenium regis Nauarreni probe comperta, deli-
cia

cis illum aulicis & voluptatibus, occupat, quinetiam cui-
dam pedissequarum suarum (cuius ille amore ardebat) in
omnibus illi gratificetur, iniungit, quò propter suarum re-
rum negligentiam, tedium sui omnibus adferret. Nec sane
illam fesevit opinio: tantum enim effecit, vt nihil obstanti-
bus delectorum quorundam Statuum oppositionibus, qui le-
gis nostræ Salicæ auctoritatem, & infaustum successum,
ex illa mulierum administratione proponebant: Rex tamen
Nauarrenus in curis sua, alique ad hoc negotium delecti de-
cernerent, vt ad Reginam tanquam ad eam quæ Regis filij
totiusque adeo Regni salutem procuratura erat, deferretur
administratio. Negotium illud totum in Regine gratiam
apud ordines Amirallius & Mortiliarius confecerant, quo-
rum morte alter, alter verò perpetuo odio (vt ij omnes qui
operam suam in Medicæis promouendis collocarunt) remun-
nerati sunt. Sic igitur in priuatum sui commodum priuatum
Hugonotis astipulabatur, illos in dies magis ac magis cre-
scere gaudebat, adhortabatur vt cœspeluncis & locis abdis-
tioribus egressi in publicum prodirent, & palam conciona-
rentur, non quod illorum potius quàm catholicam nostram
religionem approbaret, sed solummodo, vt Hugonotorum
partes Nauarreno regi eriperet.

Itaque ex parte etiam in causa fuit, vt illis Ianuarij edi-
ctum (quo liberè in urbium suburbiis Religionē suam ex-
ercere poterant) illis concederetur, cuius quidem edicti vela-
mine se in omnibus bellis civilibus ad sui defensionem pro-
texere. quinetiam (mirum) post eiusmodi edictum cum Hu-
guonoti Rhotomagenſes se in suburbia (vt edicto parerent)
recepissent, facilitatem illam miriam, quæ, inquit,

bat, fortasse in posterum esset obfutura, se improbare multis demonstrationibus significabat.

Sed neque satis illi est Regno potiri, aliquas administrationis sue censores ferre, illi grauissimum est. Connestabilis illam reprimere solebat. Guisiani sub Francisco secundo illam coercuerunt. Obliqua igitur ratione aliqua providendum est ut illi de consilio detrudantur. Mirabantur Statuum ordines tot & tantas operationes publicas reperiri, cum tantam argenti vim superiores Reges à subditis suis exegissent: cupiebant item ab ijs qui thesaurorum curam gerebant, rationem aliquando repetere, & in immoderatas largitiones inquirere. Verum illud primores ipsos propius tangebat: nec poterat res tanta absque Conestabilis, Guisianorum & Marefchalli Santandrei inuidia suscipi, qui sub Regibus superioribus rerum summam penes se retinuerant. Sollicitat obnixè Regina Statuum ordines, ut in rem illam incumbant, ut ab illis rerum istarum rationem exigant, seque illis nunquam in re iustissima defuturam pollicetur. Constituunt igitur ab illis rationem repetere, voluntque id apud insignes quosdam viros qui nominatim ad hoc negotium à Statibus deligantur, peragi, ea tamen conditione, ut durante illa repetitione, qui ea aliqua in re tenerentur, in consilium non intromitterentur.

Iam se egregiè rem cum Principe Condense, Castellioneis, reliquisque Gallie Hugonotis, qui ad eius auram in dies crescebant, gessisse putat, sed ex inopinato factio altera surgit, quæ illi fortiter obsistat. Rex enim Nauarrenus sentiens se, dum amoribus indulget, de ephippijs fermè à Regina deturbatum esse, amores eiusmodi quos & illi magis obtrusere

ere conabatur, fastidit, & ut illam impediatur vehementer commoueri incipit.

Antea Castellioneorum consilio uti consueuerat, nunc vero illos tanquam Regine progressus autores dedignatur, illisque inimicitias aperte indicit. Mareschallum Santandream, quem paulò antè maxima cum indignatione, ob iniuriam quandam, ab eo sub Francisco secundo acceptam ab aula expulerat, reuocat, seq; illi (quoniam Regine infensus erat) adiungit. Guisiani interim tantum sui contemptum ægrè ferentes quod etiam ad rationis redditionem post tot & tanta à se præstita officia, vocati fuerant, eiusmodi dissidii occasionem nacti, illam non prætermittunt. Sardiniani Regni recuperandi in Regni Nauarreni compensationem, spem illi faciunt, se tantum apud papam effecturos pollicentur, ut decreto suo diuortium quod cum uxore sua facere cupiebat, comprobaret, se denique peracturos, ut Scotiæ Regina illi matrimonio iungeretur.

Isdem illis temporibus ad illum Balduinus quidam peritus Iurisconsultus venit, à quo ita à Religionis mutatione, in quam inclinare visus fuerat, deterretur, ut intra breuem tempus odio, quod cum Guisianis exercuerat, renunciasset, & aduersus Hugonotos inimicitias suscepisse appareret. Constabilis altera ex parte Hugonotos quotidie augescere, seque paulatim deferi sentiens, de adhibendo huic periculo remedio, seriò cogitat, atque tam pro suo erga Ecclesiam animo, quippe qui ex primo Gallie Christiano oriundus esset, quam pro sui tuitione aduersus Regine conatus & molimina propius cum Nauarreno rege in gratiam redit, & Guisianos sibi conciliat. Inde exoritur alia factio regis Nauarreni,

Connestabilis, Guisianorum & Santandrei, qui vno animo cum ad reprimendam Reginae auctoritatem, tum etiam ad Hugonotorum (quos illa tutabatur) progressus coercendos parati & erecti sunt. His hunc in modum compositis, egregia confectum parabatur tragedia: de dominio enim & Parisiensi & Aulico contendebatur. Principem Regina Condensem nobilibus nonnullis amicisque suis comitatum. Lute-
tiam aduocat.

Ad verò Connestabilis eodem paulo post appellit, qui auctoritate qua in vrbe pollebat, potentio-rem se reddidit. Suadet illa Principi Condensi, vt familiares suos & amicos in aulam accersat, Regique à latere adhæreat: quod tamen per Guisianos, vt pote diligentiores, non licuit. Interea cruciatur, conqueritur quòd se & Regem filium suum in eorum manibus ita captiuari, videat, quòd alterum filium suum sibi subripere & in Lotharingiam abducere voluerint. Litteras ad Principem Condensem scribit: arma capiat, matrisque natorumque misereatur, neque se ita miserè detineri sinat, hortatur.

Hortamine illo commotus. Aueliam ingreditur, quam plures alias vrbes capit, vndique amicos & necessarios congit, ad arma vbique capienda inducit: quod profectò absque importunis illius conquestibus, neque Principem Condensem neque Castellionæos suscipere vnquam voluisse, certissimum est. Vbi verò præsentit se per illos liberari non posse, Regisque presentia mirum in modum aduersariorum partes roborari, lubet dissimulare, seque inter partes contrarias arbitram constitutuere.

Interea furtim ad Principem Condensem mittuntur nū-

literarum, occulta consilia: atque hæc omnia, illis prorsus contraria, quæ in Catholicorum gratiam palam aut scribebatur aut loquebatur, ut pergat instanter petiti, se ita hæc beneficia olim Regi commemoraturâ dicit, ut illorum nunquam obliuiscatur. Monet ne literis aut suo aut Regis nomine scriptis (cùm voluntate simul et corpore detineantur) moveatur. Quinetiam furtim unâ cum Rege filio suo Aureliam ad Principem Condensem se recipere (nisi Sarlanus quidam, qui hodie illius domus magister est, illam ab eiusmodi consilio deterruisset) omnino decreuerat.

Hoc efficit ut Princeps Condensis constanter in suo proposito maneat, ut illius authoritas magis ac magis confirmetur, ut copie contineantur, pecuniarum et hominum subsidia et auxilia ab Anglia et Germania accersantur. Hoc inquam efficiebant Reginae literarum fiducia et authoritas, quibus, Principem Condensem ad Regis liberationem expressissimoque illis iussu armatum esse omnibus significabatur: atque hoc pacto, quod facile componi poterat, in longas moras trahebat hominumque animos adinuicem irritabat et exacerbabat. Ita igitur egregio vultu Catholicos, re ipsa autem et effectum Huguonotos pascebat, donec Rex Navarrenus eius competitor, ad Rhotomagum interficitur, ex cuius morte incredibilem accepit voluptatem. Cùm autem (ut sæpe dictum est) nihil magis præter ambitionem suam colat, iam longe eam ab illa quæ quondam fuit mutatam, et à superiori proposito prorsus auersam videre. Huguonotis illam arridere, adeoque seipsam Huguonotam ad Regis Navarreni emulationem proficere vidistis, nunc verò in Principis Condensis stomachum religiosissimam catholicam conspicietis.

Quandiu Rex Nauarrenus eius in Regni procuratione
 cōpetitor vixit, à Principis Condensis Hugonotorūque omniū
 partibus, aduersus illum stabat: vbi verò illius morte
 liberatam se videt, primasque se nullo negotio apud catho-
 licos tenere confidit, Principem verò Condensem à rege Na-
 uarrenno propinquiorem esse non ignorat, à quo etiam timet,
 ne superior factus, Regni administrationem sibi deponat,
 protinus inimicitias aduersus illum grauissimas suscipit. Iam
 longè alius literarū stilus quam triduo antè fuerat. Illum ad
 arma capiendam, quæ multorū Principū insigniūq; Nobiliū,
 atq; adeo totius Gallie inuidiam & odium illi cōflarant, ad-
 hortata erat, nunc vult illū ab armis discedere, vrbesq; quas
 tenebat, deserere: quod, ni faciat, grauissimum illi bellum in-
 dicit, cū antea illius armis patrocineretur. Denique nihil
 aliud præter illius ruinam & perniciem cogitat, vt virosq;
 confringat, vt Hugonotorum vires debilitādo, catholicos po-
 stea facilius vincat. Vt igitur aliquando incipiat, malum pu-
 nicum veneno infectum, per Renatum suffitorem suum Me-
 diolanensem ad Principem Condensem mittit: qui nisi qui-
 dam Chirurgus nomine Grossius, venenum in eiusmodi ma-
 lo suspicatus, illi de manibus eripuisset (quod ipse olfacere
 volens, tota statim facie intumuit) non dubium est quin pau-
 lo post suffocatus fuisset. Hoc enim in cane quodam experiū
 est, qui cū istius punici maliraduras quasdam cum pane
 mistas edisset, subito mortuus est.

Ergo bellum de integro instaurat, & contra Primatum
 omnium sententiam qui exercitui præerant, præsertim verò
 Conestabillis, & Guisfanorum, quibus illius mens satis erat
 comperta, protrahit. Prælium apud Druidas sanguinolentum

um eius consilio committitur: quo in prælio, quantam Gallia iscturam fecerit, nullus verbis consequi possit, illa verò sola triumphans & victrix remansit. Ex nostris hominibus Annobaldum, & infinitos prope nomine & virtuteobiles, amisimus: Hugonoti paucos insignes, quorum tamè xiiium maximo sibi lucro esse ducebat. Principem Condensem in manibus suis captum habebat. Conestabilem, quem propter dicendi libertatem præ coeteris timebat, in Hugonotorum potestate esse gaudet. Restabat tantum ut à duce Guisiano liberaretur. Illum ad Aurelianam obsidionem misit, ubi erat Andelottius cum tanto optimorum militum numero, ut locum illum capere nisi cum ingenti nostro um clade (quæ maxima illi fuisset victoria) difficillimum fuisset.

Accidit ut dux Guisianus (eo quo omnes sciunt modo) à Polrotio interficiatur. An verò propter illius mortem luctu el gaudio commota sit Guisii fratres satis iudicabant. Nullus autem nescit illam apud principem Rupefuryonium loriatam fuisse, quod homine sibi inimicissimo liberata esset: & apud Principem Condensem, cui (cum eiusmodi hominis morte Gallie Regnum ingenti onere liberatum esse diceret) respondit, si vno onere illius morte Regnum liberatum esset, hoc verò suum plusquam decem oneribus esse allevatum. En periculorum præmium, en habitam officiis morique etiam ipsi gratiam: qualem profectò illi omnes reportarunt, qui erga Medeam illam officiosos se præstiterunt, qualem etiam si alios imitemur, reportaturi sumus. Habebat autem in votis Hugonotorum memoriam prorsus excidere: sed Admirallius potentior erat quam vellet, Neustrie totius domi-

ius qui et equites suos ferendarios persoluerat, & Aureliā
versus, committendi praelij animo reducebat.

Duces nobis desunt, qui praelium sustinere possint, quod si
inferiores essemus (ut evidentissimum erat periculum) red=
dendus erat Princeps Condensis, qui fortasse administratio=
nem sibi reposceret. Pax igitur eligenda est, & in aliud tem=
pus differendum, quo commodius alios omnes possit per=
dere.

Princeps Condensis eo tempore capiebatur amore cuius=
dam Linzellie, quam illi dederat Regina, ut eo modo occu=
paretur (egregiis enim illis artibus ad institutum suum uteba=
tur) sed custodians tamen illam incipiebat moleste ferre, nec=
non ex altera parte Conestabilis. Pacem igitur intra paucos
dies concludit & precipitat, ut Principi Condensi per otium
non licuerit pacis illius articulos ad Amirallium mittere, ut
illi communicare, idque ita cōsulto illa peragit, ut tumultuū
omnium causa in ducem Guisianum (ut iam ceptum erat)
retorqueatur, soliusque ille diras omnium deprecationes su=
stineat, quandoquidem post eius obitum, pax rursus in Gal=
lia instauraretur.

Pace illa, Religionis exercitium Huguonotis, non tamen
adeo liberum ut Ianuarij edicto concessum fuit, eorum arma
probantur, extranei milites Regni nummis persoluntur. An=
glici eo tempore portum quendam occupare volebant, sed ab
exercitu in hunc finem ex catholicis & Huguonotis consti=
to, receptus est, quo in exercitu Princeps Condensis aliique
aderant, qui omnes uno animo se Regis sui studiosissimos es=
se seruos hostibus multis modis demonstrabāt. Sub illius ex=
peditionis reditum Regina Regem filium suum quatuordecim

tim vel quindecim annos natum vult emancipari, licet non pauci hoc citius fore quam par esset, et prater exempla praterita existimarent. Qua verò ratione adducta hoc faceret, iudicare non est difficile.

Princeps Condensis cum paulo ante visus fuisset administrationem velle suscipere, quippe qui propinquior esset, opponere illa Cardinalem Borbonium Principis Condensis fratrem natu maiorem, ad quē dicebat non minus Regni administrationem pertinere, quamvis esset Ecclesiasticus, quam ad illum. Ut igitur omnem de hac re agendi occasionem illi praecripiat, ut primoribus in posterum nihil aduersus se liceat, ut nihil amplius de conuocandis Statuum ordinibus (qui singulis bienniis durante Regis minoritate haberi debebant) illum Maiorem pronunciat, ut deinceps Regis nomine omnia pro libidine sua administret, et ab eius ore quaecumque voluerit, extorqueat. Atque hoc perendie manifestè aparuit in verbis imperiosis, quae docuerat illum habere apud praecipuos, praesertim apud Senatum delectos, cum antea superiores nostri Reges quantumvis Maiores, nunquam dignitatem suam melius quam praecipuorum suorum belli et pacis ministrorum consiliis stabiliendam esse duxerint. Hic privati consilii auctoritas, in quo Status nostri de grauissimis negotiis iudicium ferebant, labescere incipit. Occulta ad aurem habentur consiliola cum duobus aut tribus Nebulonibus, quos (ad Clementis patris imitacionem) propter reticenda quaedam negotia amplectebantur, speciatim verò cum Peronio quodam, qui antea contumacium praefectus fuerat, nunc verò Gallie Mareschallus. Rex interim non minus res istas Maior ignorat, quam

minor

minor ignorauerat, eratque ad instar personæ alicuius in
 tragœdia mutæ, quæ tantum in theatro deambulat, vel ea so-
 lum loquitur, quæ aliquis ad aurem suggerit: plura etiam
 illum intelligere nolebat. Contrâ, ut illi iam à teneris annis
 regnare incipienti, præceptores, ademisset, ille se trochi ludo
 exercebat, vel omine infausto, Gallorum gallinaccorum con-
 gressibus oblectabatur. Ætatem igitur tenellam corrumpere
 conatur, per ganeones, quos illi præfecerat, sollicitat: ut
 etiam lenocinium in illius gratiam exercere (quemadmo-
 dum prius exercuerat, ut Navarrenum & Principem Con-
 densen voluptatibus implicando & inebriando, à rerum su-
 arum cura abstraheret) non erubescat. Plura me ita bene
 Deus amet, referre exhorreo. In consilium nunquam venie-
 bat, nisi aliquando quorundam importunitate, qui ob præ-
 tiam illius educationem, grauissimè commouebantur. Porro
 ut Principem Condensem apud suos malè audire faceret,
 intricabat illum Linciuillæ amoribus: quæ tandem etiam
 grauidâ comperta, dum à Regina simulatè increparetur,
 respondit se illius exemplo, iussuque ad hoc adductam esse.
 Conestabilis ferè solus partem aliquam illius consiliorum
 frangebat, qui enim tandiu rerum gubernacula tenuerat,
 Regiam omnia solam administrare non patiebatur, nec in
 omnibus assentiebatur. Hoc verò ambitiosum illius animum
 vehementer corrodebat, sed multo id magis quod Castellio-
 neos Conestabilis nepotes cum eo amicitiam colere, nihil ob-
 stante Religionis discrimine, videbat: in Gallia autem vniuer-
 sa Nobiles & catholicos & Hugonotos populumque adeo
 ipsum pacis vinculo coniungi & vniri, inimicitiasque passim
 & odia extinguere & intelligebat & dolebat. Verebatur enim

ne propter eiusmodi consensum Principes administrationi
sue, populus verò Magnatum exemplo & aura, vestigali-
bus & tributis se opponerent. Crescebant enim in dies tri-
buta, quæ in largitionibus & donis inmoderatis (quæ de re
etiam à nonnullis obmurmurabatur) contra expressissimum
Statutum decretum impendebat : idque quorundam nebulon-
um suasa, qui illi à consiliis erant, quique iam in Regnum
regemque ipsum summam sibi potestatem arrogare & &
surpare incipiebant. Quoniam autem illa absque reconcilia-
tione mutua, & mutua conciliatio sine pacis tranquillitate
peragi non poterant, quo alij aliorum moribus assuescerent,
ut tranquillitatem illam pacis turbet, scelusque initum con-
fundat nullum non mouet lapidem. Ideoque sopitas & iacen-
tes Religionis inimicitias suscitatur & renouat. Regi suadet,
ut egregiam illam Bayoniæ expeditionem suscipiat, in qua
infrictos sumptus fecit, dum simulat se velle filio suo Regnū
conspiciendum præbere: sed reuera longè alia mente ducen-
batur. Nam vnum quenque seditiosum in omnibus ciuitati-
bus & prouincijs, munerum & dignitatum spe, ad Hugono-
torum perniciem (infrictos autem in illa expeditione nobiles
creauit) accendebat, volebat item cum duce Albano detur-
bandarum rerum ratione consilium inire. Hoc verò apud se
vnusquisque reputet, quàm optimis consilijs perennis ille
Gallorum inimicus ad integram nostri ruinam iuuabat. Sub
expeditionis illius reditum, rebus ita confectis, Molendinum
venit. Conabatur autem, secundum Albani Consilium, salu-
mones priore loco, deinde ranas capere. Amiralium & An-
delotium in Aulam (quò etiam accesserat Princeps Condema-
nis) venire sollicitat, ut vna eademq; opera possit omnes ex-

Andere. Veram illi excusationis suae rationem, in veterem illas inimicitias, quas cum Guisibus exercebant, à quibus etiam se tutos fore non credebant, cautè admodum & prudenter reiciebant.

Ambas igitur partes (ut illas inter se reconciliet) Molendinum accersit, ea spe, ut vel in aliquo occurſu congregentur, vel in posterum excusationis locus Castellionensis, quominus re ita composita, in Aulam accederent, nullus relinqueretur. In summa, reconciliatione huiusmodi, se apertas inimicitias in preciosa odia conuersuram, vel inde alterutram partem repudiandi occasione arrepturam confidebat. Sed fœclit illam opinio. Etenim tanto agmine stipati venerunt, tantoque cum studio à Conestabili, excepti sunt, ut nihil aduersus illos tentatum sit. Exinde verò noua semper diuerticula excogitabant, ut nunquam omnes vnà cogerentur.

Ad primum itaque & præcipuum suum institutum se reſtuit. Delectum 6000. Heluetiorum in Galliam accersit, ut (quod fingebat) præsidio forent aduersus Albani copias, quæ eo tempore per Regni nostri oras, in Flandriam iter faciebant. Sed profectò ille Heluetiorum delectus in prorsus contrarium finem erat conparatus: cum antè eorum aduentum Albani copiae (quæ satis à Gallis arceri poterant) præterissent.

Principem igitur Condensem de improviso, & nihil tale opinantem, circumcingere & adoriri lubet. At verò Princeps Rupesuryonius futurarum calamitatum miseria commotus post reditum à Bayona, Principem Condensem consanguineum suum, cum per nuncios, tum etiam morti proximis, de cōiuratione illa monuerat, addens, se in illud tempus retinisse,

reticuisse, veritus ne si reuelasset, notiorum tūmētū causa
esset. Quia verò coniurationem illam ad effectum adduci sen-
tit, se conscientia suam ab illa leuare, & liberare velle testa-
tur, ne tot tantōsq; viros, inter quos cognatione sibi haberet
cōmictos miserè ita trucidari, et veluti sua culpa putaretur.

Verè autem ille ac scienter loquebatur, toto enim illius
expeditionis spatio, cum Regina fuerat, quippe cum illa con-
fœderatus: sed post colloquium illud Baionæ habitum, tam-
diu consilij consecutionem apud se perpendens & exami-
nans, Principi Condensi se propius adiungebat, cupiens illi ne-
ptem suam ducis Niuernensis defuncti uxorem, cum bona
facultatum illius parte in matrimonium dare.

Porro Marescallus Bordillonius Pontisbellandi mori-
ens, multis suis amicis dixerat, se mortem non iniquo ferra-
animo, quandoquidem ante semestre, tanta foret in vniuerso
Regno confusio & conturbatio, vt nullus se satis tutum esse
crederet. Aperiissima erant eiusmodi indicia, & ab ipsis eti-
am coniurationis ducibus patefacta. Præterea sub illud tem-
pus, Heluetiis in Galliam procedentibus, misellus quidam
Hugonotus, qui in cōclau quodam, vbi habebatur consilium,
post tapeta sopitus, latuerat, integram coniurationis illius
perficiendæ rationem audiuit. Tridentinum concilium con-
uocandū erat. Helueti ad Aulam properabant, vt arma pa-
rarentur aduersus eos, qui eiusmodi concilio nollet assentiri.

Duci Andegauensi Germanica erat controuersia, regia-
ne instinctu, cum Principe Condense, in quem etiam pæzious
distinxerat, ex eoque loco vix potuerat Condensis scrips-
it vt insidias sibi sub venationis specie structas, vitaret. Iam
Princeps Portianus suffuso cbirothecarum pari veneno

Renati arte confecto, sublatuſ erat, & quotidie aliquis querebatur, qui eodem modo alios de medio tolleret.

Cognitis illis Principi Condensi coniurationis effectis, arma ſimul cum ſuis, quibus iam multum de religionis ſue exercitio detractum fuerat, in omnem euentum capere conſtituit. Quia verò regina hæc omnia à Guifianis proficiſci ſatis teſtata erat, vt illos vi ab Aula, quæ tum Meldis morabatur expellat eò ſe confert, ſed de eius aduentu Guifiani certiores facti, ſubito ſe inde racerant. Bella in Gallia ſecundo exarſere, atque ideo Principem Condensem grauiter accuſabamus (nolim interim illos excuſare, potius, vt ſe aliter geſiſſent, optatin.) Verum qui diſcrimen in quo eorum vita verſabatur, perpendet, reginæ imprimis pernicioſa & tumultuoſa conſilia accuſabit. Nam præter fidem publicam datam præter Regis ſermonem, qui veritatis ipſius loco eſſe debet, illos extirpare volebat. Et quemadmodum qui in pugna, gladium prior diſtringit iure damnatur, non qui prior percutit ita in hoc ſubiecto, qui prior pacis conditiones infringit, omnium malorum quæ ab alia parte committuntur, cauſſa cenſeri debet. Hugonoti exinde coacta aliqua manu, Lutetiam verſus perneciter contendunt. Illic habitis quibuſdam colloquijs prælium committitur, in quo non pauci ex Nobilibus utrinque occubuerunt. Conneſtabilis lethali vulnere ſaucius, Lutetiam ſe recipit. Paucis ille antè diebus cum principe Condense aliercatus fuerat, dum de pacis conditionibus colloquerentur: nunc lethali vulnere accepto morti proximus eſt, Annon illum ad aliquam vindictam accendere iſta poterant? Nihilominus communis magis quàm ſuæ ipſius ſalutis ſtudioſus, rationi potius, quàm paſſioni quantumcunque
vehementi

vehementi cedens, Reginam ad pacem quàm celerrimè fieri possit, hortatur. Obnixè illam rogat, vt si Regni incolumitati velit consulere, nullas vnquam turbas quacunque de causa excitet, videat quantum ob tot & tantorũ Nobilium iacturã Regni status debilitetur. At ista omnia erant irrita: quibus enim ille argumentis pacem suadebat, iisdem ipsis illa ad bellum vtebatur: quibus ille Regni ruinam præuidebat, ex iisdẽ stabilitatem sibi pollicebatur. Iam igitur homine infensissimo caret, illum scilicet, ita luget, vt quanto luctu cõmota sit nullus nesciat, vtque vitam illius, ita nunc & mortem in omnib; odium & inuidiam adducere, omnibus modis conatur.

Paulo post Germanicus adest equitatus, in vtriusque partis subsidium accersitus, sed Catharina illis diffidebat, quos dux Iohannes Guillelmus Saxonius electoris Palatini gener, & confessionis Ausburgensis professor adduxerat.

Princeps verò Condensis Carnutum se capturum, & ex eius thesauris Germanicum equitatum se persolaturum sperabat. Ad pacem igitur se retorquet Regina. Illius procuratores Mommorencios constituit: fide sua iam suspecta Huguo notis multa concedit, mille iuramentis, & diris execrationibus pollicetur se pacem illam nunquã infracturam, quin etiã Regem ad hoc ipsum iusiurandum inducit, ac si verbis Regis polliceri, iocus esset, & fidem Principis, Regiisque Christianissimi prophanare, leue crimen.

Pax hoc pacto rata habita est & stabilita, sed in quem finem statim apparuit, nimirum vt Princeps Cõdensis exercitum suũ solueret, extraneas cõpias amandaret, vnumquẽque domũ dimitteret, quod certè intra promissum tẽpus effecit, dum interim illa redintegrãdi denuo belli rationem con-

scriberet. Neminem, confido, ex catholicis reperiri, qui aut Hugonotis nihil esse pollicendum, aut pollicitationibus standum fuisse, mecum non confiteatur. Nam quod fidem nostrā alicui præstamus, id non in eius gratiam facimus, sed potius in Dei reuerentiam, qua illi astringimur, quem etiam in testem rerum nostrarum aduocamus. Præterea, quod omnes humanæ actiones deueniant, si fides, vnum et solum concordie vinculum ita negligatur, non video Hungariæ regem, ob violatam, cardinalis cuiusdam consilio, quam Turcis promiserat fidem, corruere vidimus. Neque verò (ne longius progrediamur) quid nobis acciderit vllus nostrum ignorat, cum eam ad Carassi papæ suasum, aduersus Imperatorem et Hispaniarum regem negleximus. Exemplis eiusmodi plena sunt monumenta. Quicquid sit, certum est nullum posse fidem suam fallere, quin grauitè et in Deum printum, deinde etiam infamam et existimationem suam peccet. Si hoc de priuato quoque dicatur, quanto magis de Principe dici possit, qui fidei fani instar esse debet, præsertim erga suos cliētes, quos tanquam pater optimus amplecti, et veluti peritissimus medicus infirmos curare debeat?

Iam videamus qua ratione fidē illa suam seruauerit, et à Rege filio suo seruandam curarit. Præsidia et custodias in omnibus pontibus, itineribus, fluuiorum vadis et portibus, (ne amplius Hugonoti in vnum cogi possint) collocari iubet. A papa bullam impetrat, iam à mense Iulio (pax verò mense Martio, conclusa fuerat, et nonnihil temporis consumptum fuerat in ea bulla impetranda) qua 50000. librarum ecclesiastici redditus veditio ea cōditione permittebatur, vt ad Hugonotorū integrā extirpationē impederetur: quod postea
ab

ab Hospitalio Cancellario vehementer improbatum fuit,
qui aliquando in consilio liberè dixit, hoc multum dignitati
& exultationi Regiæ esse detracturum, siquidem exteræ
nationes intelligerent Regem sub pacis velo Hugonotis ex
professo insidiari. Principis Condensis, Amiralli, Andelotij
domos pedestribus copijs circumcingit, ut præfixo temporis
articulo caperentur, huc & illuc persequitur, mille insidiæ
struit & collocat. Tandem etiam Gobazium in Burgundi-
am mittit, qui Principem Condensem Nuceti eo tempore com-
morantem, Amirallium verò Tanlai caperet, quo in ne-
gotio Tauanum sibi adiunctum haberet. Accidit autem ut
nonnullis Tauanii literis deprehensis & ad Principem Con-
densensem allatis (quibus literis significabat Tauanius, irretitam
esse feram, nec nõ rogabat quo tempore rem integram per-
fici placeret).

Ille nocturno tempore cum familia sua inde aufugerit,
Ligerim vado traiecerit, & Rupellam, solam illà à præsidio
immunè, contenderit, eoque circiter mensem Septembrem ap-
pulerit. Hic igitur penitus quàm antea in bella & tumultus
retrudimur, idque propter vnius Medicæ perfidiam, quæ
malitiosi adinstar chirurgi, vulnera nostra restringi (lucro
enim hoc illi est) nunquam finet. Vide quæso, ad quas iam ar-
tes illa desiderio vesano correpta se referat, postquam se à su-
scripto suo aberrasse videt. Hominibus, qui Religione quadã
ducti sunt proditiones semper horrore fuerè, sed præsertim
inter omnia proditionũ genera venenum ita horrere, ut eti-
am nunquam aduersus inimicissimos & infestissimos, eo uti
voluerint. Catharinæ verò Medicæ & illud iocus est. Ita-
tos ad insiciendam Principis Condensis exercitum, ut omnes

mo die suffocentur, suscitatur. Cuidam 10000. libras, quæ in
 emendis quibusdam pharmacis insumatur, suppeditat. Non
 nullos quinetiam ex Principis Condensis, Amirallij & An-
 delotij seruis sollicitat, ut veneno dominos suos tollant,
 alios etiam ut illos per proditiōem interficiant, atque in hūc
 finem illis omnibus & multa munera & pensiones pollicea-
 tur. Ordo, quo optimi tantum & strenui antea insigniebantur,
 nunc & proditoribus & sicariis (si quid horum exequi
 possint) promittitur. In primo belli illius conflictu Princeps
 Condensis sub equo prostratus, ab Argenceo captus est, &
 in fidem receptus: sed statim Monteschius quidā præsidij An-
 degauēsis capitaneus, mittitur, qui, præter belli leges, & præ-
 ter fidem datā refrigerato sanguine, nullo respectu tanti san-
 guinis habito, illum interfecit. Amiralius & Andelotius eius
 frater ex illa clade erepti: paulo post in conuiuium quodam ve-
 neno petiti sunt, quorū alter obiit: alter verò grauissimo mor-
 bo laborauit: atque hoc ipsum Reginae instigatione susceptū
 fuisse cōfessus est is, qui ob hoc crimē, supplicio afficiebatur.
 Non multo post Dominicum Aluanum Amirallij cubicula-
 rium subornat (ille cum ab Amiralio ad Ducem Bipontinum
 profisceretur, à nostris captus fuerat) illi subtilissimum in
 marsupio toxicum, cum acutissimo gladio præbuit, ut horum
 alterutro (quod miser ille deprehensus & conuictus fassus
 est) dominum suum occideret. Nondum illa despondet ani-
 mum. hanc sibi procurationem deprecatur Montreuillius, sed
 cum id exequi sine certissimo periculo non posset, ut Reginae
 satisfaciat, Moyum capitaneum suum & benefactorem in-
 terimit. Pensionem ob egregium illud facinus, ut ad maiora
 postea sit audentior, ut fuit, iubet assignari. Si nulla est via,
 quantum

quantuncumque execranda, quæ honesta & legitima illi non videatur, dummodo, quos odio persequitur, de medio tollat. Neque verò hic imaginandum, illam Religionis causâ, tanto aduersus illos odio conflagrare, etenim qui eiusmodi rationibus abutitur, religione prorsus & conscientia vacat. Deinde fieri non potest, ut qui intra vnius diei spatium (qui antea non fuerat) catholicus reddatur. sed post regis Nauarreni obitum factam esse catholicam vidistis. Verùm infando vindictæ desiderio, odióque aduersus primores, tota ardet, & vritur: nec certè dubium, quin eodem modo aliquando aduersus huius Regni catholicos etiam religiosiores sæuiat. Procedit Dux Bipontinus cum 7000. equitibus in Hugonotorum auxilium, quorum causâ Germaniæ Principibus, propter tantas proditioes (quas audiebant ad religionis suæ cultorum exitium pertinere) æquisima videbatur. Aumallius copias suas ad Galliæ oram habebat. Iubetur à Regina prælium cum illis in transitu quoquo periculo conferere, Regine mandata in primariorum belli Ducum conuentu exponit: qui cum multò inferiores essent, non abs remirantur quòd regina non dubitet Gallicanam Nobilitatem cum extero hoste ita committere, qui fortasse hostis tantus erat, ut non sine maxima catholicorum iactura vinci posset, quo etiam fuso, integra tamen remanebat Hugonotorum Gallicorum manus. Statutum igitur est post multas vtrunque disceptationes, prælium non esse conferendum. Regina illum incusat, multos de illo inuidiosos sermones apud Regem habet, ut in odiù illam adducat: quinetiam quodammodo capti Charitii causam illi tribuebat, omniumque malorum quæ æquitatus ille in hoc Regno patrabat. Denique summe fuerat ignauis prælij peri-

eam non fecisse, quandoquidem ita isti mulieri placebat,
 & lese maiestatis crimen censebatur, Nobilitatem Gallica-
 nam non exposuisse, & ad calorum etiam ministerium com-
 pulisse. Quod si quis penitus hoc velit perspicere, facile po-
 terit. Nam in tertio hoc bellorum tumultu, qui superioribus
 & prolixior & crudelior extitit, bis acerrimè conflictum
 est: quibus illa in conflictibus præsens & frequens militum
 animos, veluti altera Magera, acuebat & inflamabat. Multi
 inde congressus, multa leuia certamina, obsidiones multæ, a-
 liæque sine nomine armorum facinora cōmissa sunt, in qui-
 bus, quis optimorum numerum militum, quis capitaneorum,
 quis Nobiliū vtrinq; miserrimè occisorum enumerare queat.
 Quod verò ex Hugonotorum exitio tantam capiat volupta-
 tem mirum non debet videri, licet ex illis nonnullorū iactura
 lugenda sit licet, etiam Princeps, qui affectu aliquo erga cli-
 entes quantumvis immeritos tangitur, eorum malo gaudere
 non possit, (vt Davidem Absalomi mortem luxisse legimus, à
 quo tamen ab urbe expulsus fuerat) non mirum, inquam, hoc
 videri debet. Etenim, quis vnquam vel doloris aliquod signū
 in illa deprehendit propter Martiguii occubitū, Comitū Bri-
 sacij & aliorum quamplurimorum, quorum desiderio quisq;
 optimus tenetur? Quis vnquam illam cōmunibus erumens
 tactam, aut tristi aliquo nuncio cōmotam percepit? Imò, imò
 potius trium aut quatuor Hugonotorum morte, centum licet
 nobilium sanguine cōparata, semper delectata est, quos, heu
 nimis, ij deprehendere, qui illi tantæ cladis nuncios defere-
 bant? Quam autem ob causam dicere possumus, illam se ita
 gerere, nisi vt alijs funditus deletis, de nobis etiam tandē tri-
 umphet? itaque si ludo eiusmodi delectetur, nil mirum est:
 cum

cum enim tuò ludat, nihil aliud quam ludere expellit.

Attamen post tantam & militum & Nobilium stragem editam, de pace tractanda cogitare, iterum cogimur, Germania nobis minatur, suspecta est Anglia, exercitus noster dissidat & inuidia laborat, Nobilitas defessa læguet, populus pecunias non suppeditat. Pax igitur post multas disceptationes, reuocanda est. Videte, obsecro, quid hac in re proficiamus. Ab Hugonotis arma iure sumpta esse agnoscimus (atqui si hoc ita se habeat Regis igitur seruos in bello interfecimus) eorum equitatum Germanicum persolvere tenemur, religionis exercitiū sit liberum, & quod amplius est, iam fide Regia suspecta, in pacis renouatæ pignus (quis enim, quæso fideret) quatuor vrbes sunt concedendæ. Annon autem præstitisset vnumquēq; in libertate relinquere, prout à Statuū ordinibus decretum erat ab initio, & interim Hugonotos bonis argumentis & concionibus ad catholicam nostram religionem reducere, quàm impiæ mulieris istius arbitrio nos ita mutud in viscera nostra mucronem distringere? Saltem si vnquam Regiæ fidei respectu pax seruanda fuerit, proculdubio hoc in loco seruanda fuit. Ad huius pacis conseruationem Rex fratresque eius vnà cum Medicea, necnon etiam Coronæ ministri singuli, consiliarii, præsidiales Curie, magnū Consilium, Prouinciārum præfeti, Prætores & vrbis Parisiensis senatores in Consilio, solenni iureiurando se obstrinxerant, Germaniæ Principes & Angliæ Regina legatos ad Regem miserant, qui illi de matrimonio cum Imperatoris filia contracto gratularentur. Promittit illis se accurate & inuiolabiliter pacē illam saluti totius Regni perquam necessariam, obseruaturum. In summa, nihil restat quod

quod ad illius fiduciam non afferatur. Iam verò audietis ut fidem eiusmodi Regiam apud exteras nationes ludibrio & contemptui exposuerit, atque huius regni Principi, & primarii, periurij notam perpetuam inusserit. Regina Nauarrena aliique præcipui Hugonotorum Duces tam diu Rupel-
le commorabantur, dum populi furor paulò resideret: nulla itaque nocendi occasio se offerebat. Horrendum tamen illud muliebri monstrum non quiescit, sed aliquid semper querit quo plusquam sathanicum suum ingenium expleat & exerceat scilicet in Guisio interimendo, qui in illius gratiam tot & tantos labores, tantâq; pericula promptus & alacris (ut omnibus notum est) in omnibus bellis subierat. Margareta eius filia beneuolentia quadam Guysium (tanquam nobilissimum iuuenem, & omnibus gratissimum, & qui multa strenuitatis sue specimina dederat, multâq; & magna in futurum pollicebatur) prosequi videbatur. Regi igitur ducique Andegauensi (qui postea rex Polonia dictus est) opinionem inserit, Guysium filie suæ iædas prætere-
ferendum, ut eiusmodi mundulus (sic vocabat) ad domini sui filie nuptias aspirare auderet, adeoque hoc crimen apud illos exaggerat, ut tandem de illo mactâdo cogitent. quod dux Andegauensis (qui unice illū dilexerat) perficere volens, illi in porticu quadam insidiatur eo animo, ut pugione prætereuntem confoderet. Verum tantorum officiorum à Guysiis acceptorum memor, ab isto cœpto discedit. Paucis post diebus Rex ipse reginæ importunitate victus, gladium & pugionem magno Priori genuino illius fratri præbuerat cum hoc mandato, ut cum in cœnâ iret, secundus à se equitaret. Quod si Guysius interponere se vellet, illum serio adoriretur, atq;
ad-

ad hoc conficiendum homines quosdam instruxerat, qui illi essent auxilio. Inter equitandum adest Guysius, qui ut solitus fuerat, se interponit: Magnus prior illum impetere apparat, sed siue illum vetus amicitia siue dubius & incertus exitus illum cohibuerit, ulterius progredi non est ausus: quam ob rem Rex illum acerbo subinde vultu intuebatur, atque de illo grauiter sentiebat: Regina quoque (illius originem carpens) mirum fuisse dicebat, si aliquid ille egregij vnquam gessisset.

Esto sanè, Guisius (ut iuuentus bene sperare solet) illas nuptias quæsiuisset, an tum primum contigisset ut Lotbaringia domus cum Gallicana iungeretur? annò & hoc tempore iuncta est? quæ licet nunquam iuncta fuisset, quis nescit amorem eum esse morbum, quo qui corripiuntur non omnia ita solent perpendere? Annon sæpius eiusmodi amore, sceptrum cum pedis, regia palatia cum casulis iuncta sunt? Erātne hoc ita dolendum & acerbo ferendum animo, ut tantus vir occideretur? Sed hic non est dolor. Neque enim adeo in amoribus graues & difficiles sumus ut fingimus. In amore non longas & breues perpetuò obseruamus. Guysius ille iuuenis egregius, optimè educatus, strenuissimī seculi nostri ducis filius, quique in ætate sua iuuenili animos tali patre dignos gerit, volumus igitur illum extinguere: non potuit ille in bello occumbere, alia est inuenda ratio, qua deleatur. En quibus præmiis ob tanta beneficia & pater & filius donentur. Morte patris lætata est, filij vita cruciatur. Nunc verò ad pacis nostræ obseruationem redeamus.

Rex Imperatoris filiam intra breue tempus ducturus erat: ad eius nuptias Hugonotorum duces (ut illos capiat) regi

na inuitat. Non multò post, literas ad Papatem per Cardina-
lem Senonensem mittit, quibus rogat, ne conditiones pacis
Hugonotis concessas male interpreteetur, quandoquidem hoc
compendio utebatur, vt facilius illos irretiret (quod si ad
nuptias venissent, iamdudum effectum esset). Apud se quis-
que reputet, quanta futura erat Regi nostro laus, si viros ad
nuptias conuocatos ita trucidasset: quanta vtrò Imperatori
voluptas & delectatio, si filie suæ nuptias tam dira & im-
pia proditiōe esse auspicas intellexisset. Sed quoniam eo
tempore populi furor nondum resederat, inde occasione
non accedendi ad Aulā arripuerunt Hugonoti. Conatur itaq;
illa tumultus omnibus in locis placare, simulatq; se seditioni-
bus quibusdam, qui audentiores reddebantur ex spe, quòd tan-
tā allestandi erant Hugonoti, supplicium sumere velle.
Verum quia sentiebat præteritis suis actionibus præsentem
esse suspectas, seque iam Clementis patrui sui nomen & fa-
mam comparasse, verba sua nihil amplius fiduciæ habere,
Regis hic opera vititur, per quem tanquam per simulachrum
aliquod omnia agebat, vt ea ratione non sibi diffidatur.

Regi igitur in animum inducit, vt duo (quæ sciebat illos
peroptare) inter cætera Hugonotis proponat. Alterum, vt
Hispaniarum regi ad Flandriæ receptionem bellum inferre-
tur: alterum verò vt de Marguaritæ regie filie matrimo-
nio cum Nauarreno Rege ageretur. Quæ duo adeo strenuè
persequuta est, vt etiam tandem ad exitum ea perduxerit.

Princeps Vranus, inquisitionis aduersarius, tum sedo-
mum suam in Germania receperat, qui in dies sollicitabatur
de pace ineunda cum rege Hispaniarum, conditionibus etiam
satis amplis, quas Imperator huius negotij procurator illi

proponebat, simulque dollicebatur se effecturum, ut conditiones illae illasē & inuiolatē obseruarentur: ita ut propemodum Vranius ad illam pacem inclinaret. Quò res illa tota soluatur, efficit, ut Rex ad Comitem Lodouicum Nassauium, Vranij fratrem, tum temporis Rupellae commorantem, literas scriberet, quibus auxilij spem aduersus Hispaniarum regem faciebat, rogabátque ut ad se veniret, quo animi sui mentem & consilium omnino illi explicaret. Clam ille Rupella egreditur, Blondisium in Briea, ubi Rex erat, prope accedit: Rex cognito illius aduentu, ad illum paucis comitatus venit Lumigum, & inde se Fontisbellandum recepit, quò etiam Comes Ludouicus colloquendi gratia se contulit, eoque in loco cum Rege per triduum aut quadriduum communicauit. Egregiae multae occasiones à Rege proponuntur, suadet ut Principem Vranium fratrem suum ab eiusmodi pacis conditionibus absterreat, cum tanta se belligerandi opportunitas offerat. His ita gestis, Nassauius Rupellam reuersus, Amirallium docet de Regis desiderio & voluntate, in bello regi Hispanorum inferendo. Non minimae etiam eius rei coniecturae accedebant, quod Regina ob filiam suam in Hispania veneno sublatam, erat Hispanis infestissima. Rex item iniuriam sibi in Florida factam animo reuoluens, eam vlcisci cupiebat. Amirallius igitur facile in hanc opinionem adductus est, Regē scilicet belli desiderio aduersus Hispanum teneri, & per consequens pacem cum suis colere velle iuxta maximam illam quam saepius in ore habebat, Oportere viiles aduersus externos exercere, ut pax domi cōseruaretur.

Circiter illud tempus de Ducis Andegauenfis cum Regina Angliae matrimonio, per Cardinalem Castellionem agebatur.

batur, qui cum de reditu in Galliam cogitaret à Guillino quodam cubiculario suo veneno interemptus est, atq; etiam hoc ipsum Medicee suasu, ut Rupellæ miser ille supplicio postremo afficiendus (insidiatoris enim nomine captus fuerat) ingenuè confessus est.

Hoc igitur præmium consequutus est is, quem præter cæteros maxima benevolentia prosequabatur, nec immerito: illam enim incurabili propemodum morbo Cathalauni laborantē, & ab omnibus iam desertam, liberarat: effecerat etiam ne prosterilitate sua Florentiam relegaretur. Rex non multo post Amiraliū belli suscipiendi prætextu in Aulam accersit, accersitus ille quadraginta tantum equitibus committatus adest: hic de illo occidendo agitur, idēque regium præsidium. 400. sclopelariis auctum est, sed & consultius visum fuit, illud in aliam opportunitatem reiicere, qua vel omnibus vel pluribus, potirentur. Interea Rex illi nec non & Regina, magis quàm antea blandiuntur, utque ostendant se simulate non agere, totum belli gerendi negotium illi demandant & committunt, domo itaque ille non parum lætus reuertitur.

Margaretæ cum Rege Nauarreno matrimonium (Hugo notorum spes altera) eodem passu procedit, Rex Reginaq; summo se huius rei desiderio teneri profitebantur, Catholicos enim cum Hugo notis se matrimonio velle iungere dicebant, quinetiam ut nulla remoraretur difficultas, facile concedebant, sponcilia ritu Catholico in ecclesia Romana non esse nuncupanda: unum restabat, nempe ut Regina Nauarrena ad transigendum pactum, Princeps vero eius filius ad consummandas nuptias venirent, qui post aliquot moras ubi tandem

tandem in Aulam venissent, cruentum illud matrimonium futurum concludunt. Ante eorum aduentum Cardinalis Alexandrinus Papæ nuper defuncti nepos, hoc sentiens perniciouser se in Aulam contulerat, ut matrimonium illud impediret, bellique Flandrici apparatus destrueret, & Regem denovo aduersus Huguonotos ad bellum concitaret, in eum enim finem se à Papa missum esse dicebat. Illius propositiones vix audiebantur, saltem negligebantur (hoc enim pacto fallendi erant Huguonoti) sed clam & latenter de omnibus ille ita instruebatur, ut omnia illa in Huguonotorum perniciem apparari crederet.

Nihilominus Rex cum Comite Ludouico, qui cum Regina Nauarrena venerat expressissimè de hoc belli negotio agit. Proponit Ludouicus Regi & Reginæ se multa & magna in hunc finem suscepisse, quæ maximo sibi sint futura commodo. Rex altera ex parte, copias auxiliares quantum satis est & equitum & pedisum pollicetur. Ex Huguonotis Nobilibus præcipuos aduocat, quorum unicuique opus aliquod (prout illos erat instructurus Nassauius) conficiendum demandatur.

Mittitur Mingueterius cum armato nauigio, onerariæ nauis instar apparato, qui Perusii portus exploret, qui foedus ineat cum Angliæ Regina, quæ tunc erga Hispaniarum regem malè affecta erat, pollicetur se illi auxilia suppeditaturum, si opus sit.

Porro Rex cum Principibus Germaniæ protestantibus societatem coit, Ducem Florentinum per Galeacium Fregosam sollicitat ad dandas mutuam pecunias ut se à bello quod in ducatu Siennensi timebat, liberet. Naualem exercitum in Bruagio instruit, ut mari Belgium innadat, Legatum bone-

stissimum ad Turcam mittit, qui illum, si opus esset, ad Siciliam impetendam inciret, Ferebatur passim in toto Belgio Regem Galliarum Vranio Principi aduersus Hispanos ferre suppeditas: atque inde efficiebatur, ut capta iā Briella in Hollandia, tota ferme Hollandia totaque Zelandia ab Hispaniarum rege deficerent.

Rebus vno momento ita progressis, Comes Ludouicus Gallis quibusdam, Regis iussu comitatus Genlio praesertim & Lanoeo, Capitaneū Poyetum in oppidum Montium praemiserat qui literarum praetextu quas se ad Ducem Albanum habere diceret, diluculo urbis portam aliquam vi occuparet. Eo igitur pacto captum est oppidum. Alter porro capitaneus cum quibusdam Gallis Valecennam ceperat, quae paulo post à praesidiis arcis recepta est.

Rex inde occasionem ad se Amirallii accersendi arripit, ut super hoc bello consilium sibi det, qui cum primum apulic, thesaurarium à Rege accepit, qui nummos in huius belli ductu suppeditaret. Alenconius erat belli dux designatus. Genlius Montio reuersus, Regem alloquitur, ab illo literas accipit ad Nobiles nonnullos, ut eò mittatur subsidium, sed & illud subsidium in itinere ab hostibus fustum est, literae verò depræhensæ & ad Albanum Ducem delatæ. Princeps Vranius eodem tempore equitum numerosa manu collecta quorum Capitanei non pauci Regiis nummis stipendia bantur, in Belgium ingreditur, multas & opulentas vrbes capit, Louanii ille cum exercitu excipitur (quod oppidum vnum est ex præcipuis) Malignis etiam ubi omnes totius prouinciae munitiones asseruabantur. Denique breuissi-

mo illo spacio, cò statum totius Belgij redegit, vt iam de deficiendo ab Hispanis, cogitaretur.

Hæc autem omnia à superiore consilio de delenda ad internecionem Huguonotis, presciscuntur. Interea, iudicet vnusquisque, quam fuerit illud Hispaniarum Regi gratum, & quo sit erga nos animo affectus, donec tandem aliquando oblata ansa, iniuriam illam vlciscatur.

Interea nihil aliud expectatur ad conficiendâ illas nuptias præter Regem Nauarrenum, quarum nuptiarum, vt nonnulli in Flandria choreas se ducturos sperabant. Regina è contra in nuptijs illis Huguonotes funditus perdere apparabat. Verum aliquid etiam amplius, prius est excogitandum, Reginam Nauarrenam multo iam ante tempore summè oderat, cuius etiam animum & ingenium probè norat, si trucidatis alijs superstes illa remaneat, veretur ne sibi negotium faceffat. Si in tumultu illam interfici curaret, sub prætextu veteris Guysianorum cum Castellionis odii, nullam satis idoneam causam videt, quò eius mortis culpam in Guysianos reiciat. Quid enim Guysianis cum Regina Nauarrena? Præterea, se vnuquam posse se Nauarrenum Principem, matre viuente, flectere diffidebat: verebatur item, ne illa, quippe valie solerti animo & suspicaci prædita insidias suas depræhenderet. Ad Dominum Renatum stipendiarium beneficium recurrendum est. Egregium verò remedium. Ille igitur cum Regina Nauarrena suos suffitus & strophæa quædam suffita venderet, illius interficiendæ rationem adeo certam excogitauit, vt intra breuissimum

finum tempus Matrona illa optima obierit. De cuius morte sceleratus ille carnifex glorians, se duobus aut tribus aliis, qui nihil minus expectabant, idem parasse iactabat. Supererat adhuc nonnihil difficultatis: papa enim se difficile hac in re præstiterat, & nōdum veniam nuptiarum aliis quàm romanis ritibus nuncupandarum dederat. Cardinalis Borbonius excommunicationis metu, religione se impediri dicit, quominus sine pontificis relaxatione id faciat. Regina literas se à cardinali Lotharingo accepisse fingit, quibus concessam esse relaxationem, sed nondum expeditam, significatur: nihil tamen interea obstare, quominus nuncupentur. Atque eminentias eiusmodi literas Cardinali Borbonio ostendit, qui Hugonotorum ritu, se sponsalia illa nuncupaturum esse pollicitus est. Nuptiæ igitur 17. Augusti consummatæ sunt. Die Veneris sequente, Amirallius sclopetico glande à Montreuellio, qui prius Moyum Capitaneum suum interfecerat, peritus est, & sauciatus. Rex, regina mater & Regis fratres illū inuisunt. Illa præsertim grauitè indignatur contra illius vulneris authores, & præ cæteris acriter conqueritur: interea Sabbathi sequētis nocte, illum cum omnibus quotquot attingi poterant, mactari iubet, quorum catalogus iam dudum conscriptus fuerat, ne vel vnus elaberetur.

In catalogo illo (mirum) quatuor Montmorencij fratres, quantumuis religiosi catholici, primas tenebant: sed Ducis Montmorencii primogeniti absentia, qui die præcedente venatum iuerat, seruati sunt, Marefchallus Coßæus nonus ordine descriptus, Bironius item & alij permulti, quibus reuera occlusa est Luparæ ianua, vt mactatorib. prædæ essent. Claudi Marcellus obuiam Toræo factus, monet illum, vt si vi-

te sua

tæ suæ velit consulere, se quàm celerrimè recipiat : quando-
 quidem ille dies illis esset exitiosus. Mareſchallus verò Cos-
 ſeus, nisi Domina à Castellonovo precibus & officiis aliis
 apud regem Polonia pro eo interceſſiſſet, eo die postremam
 lucem erat visurus. Itidem & Bironius, nisi se in armamen-
 tarium recepiſſet. Rex Nauarrenus precibus Regiæ sororis,
 vxoris suæ ſeruatus est. Princeps Condensis à duce Niuernen-
 ſe, qui docebat, illum eſſe iuuenem & delicatum, quique fa-
 cile flecti & mutari poterat. Ita Deus, qui noluit omnes fun-
 ditus vno die perdere, illos & a laniena illa horrenda exe-
 mit, & in hunc vsque diem ſeruauit. Amiralii verò caput
 amputatur, & ad Reginam deſertur, corpus truncum ad pa-
 tibulum Monſalconium dictum, rapitur, & pedibus sursum
 ſuſpeditur, quem in locum vt oculos ſuos paſceret regina,
 cum filiis ſuis, filia & genero ſe contulit. Reputet, quaſo, v-
 nusquisque apud ſe, quàm dignum fuerit tantis Principibus
 eiſmodi ſpectaculum, qua etiam mente filios ſuos ſecum illa
 eò duxerit, niſi vt exemplo ſuo omnis generis ſeuitiæ offue-
 ſcerent. Sic illius animus nullo non horrendo ſpectaculo,
 nulla non immani crudelitate delectatur. Inſignes egregique
 nobiles, quorum opera aliquando indigebimus, in clade illa
 ceciderunt. Catholici quin etiam optimi, in quibus Villemau-
 rus, filius Sygillorū præſecti Bertrandi, Rouillardus conſili-
 arius clericus in Senatu ad diuam Mariam Canonicus, am-
 bo illi ſemper pro religiſiſſimis Catholicis habiti, ſed cru-
 delitatis, iniuſtitia, & ſeditionis inimici Vrbis Pariſienſis
 gameones & latrones eorum exemplo adducti qui clama-
 bant Huguo notos voluiſſe vim Regi inferre, & illi quoque
 prædæ ſpe trucidant quoscuque ſibi habent obuios nullo ha-

bito sexus aut etatis aut qualitatis discrimine. Regina provinciarum & urbium præfectis mandat, idem in locis suis faciant, quod in capitalibus regni urbibus præstitum est, licet ipsi carnifices, alio in opere se exercere maluissent, quam in mactandis tot & tantis hominibus in fontibus, & immerito ira proscriptis. Suffocantur nonnulli in carceribus, in eorum gratiam, qui bonorum proscriptiones exposculabant, ex quorum numero postremus non fuit Mareschallus ipse Rhetius qui in custodiis Castellii vnum ex secretariis Regis, ut eius prædiis gauderet, interficiendum curavit. Longa mora est enumerare, & prolixa nimis instituenda foret historia, si omnia ut gesta sunt, oratione vellemus proseguere, ipse ego Catholicus tantum scelus perhorresco.

Hic querere, an coniurassent nec ne, hoc vero superfluum est, nulla apparuit coniectura, nullus ad hoc apparatus, nulla etiam ab illis defensio suscepta est, & qui prætextum illum consulere, per bellam fuisse inuentionem dicunt. Si hoc ita se habebat, ut non aduersus illos tanquam reos alia via agebatur, cur non iustitiæ iure & authoritate supplicio addicebantur? num poterant, qui in lectis suis interficiebantur, ab ipsis interfectorebus capi? An non Amiralus post acceptum vulnus erat in potestate præsidii Regij, quod illi aduersus seditiosos fuerat concessum? Tantus ne erat Hugonotorum numerus, quos vrbs tam populosa reprimere non potuisset? Vacatne Lutetia militibus. Hac enim via si processum fuisset, Regia fides in suspicionem apud externos Principes non venisset, quin potius prompti & alacres subsidio & auxilio, si opus fuisset, ad puniendos eiusmodi coniuratos præsto fuissent. At sane Maximini sunt illæ artes, ut Primarios ex populo

lo romano tollat. Regina ipsissimis suis literis conuincitur, iisque quæ à Rege illius suasu, ad Prouinciarum Regni huius administratores, & ad legatos, qui vicinos Principes de hoc negotio informatet, cōscribebantur. Illis enim literis expressissimè significat se ob vulnus Amiralio inflictum grauissimò dolore esse percussam, hoc præter suam & Regis voluntatem euenisse. Guisios verò in veteris controuersia & inimicitia & litionem, Pariēsi populo stipatos, præsidio Regio à Rege Amirallio concessa, vim tantam fecisse, ut illis obstiti non potuerit. Illos ipsos in testes duco. Legati etiam ipsi, credo, se pudore erubuisse confitebuntur, ubi Principes docebant, illud à Rege ipso data opera esse transactum propter patefactam quandam, quæ consingebant, Huguonotorū coniurationē, cum paulo antè, à Guysis hoc esse patratum dixissent, literasque Regis eiusdem tenoris ostendissent. Sciunt illi quidem, se nesciuisse, qua arte assertos iam sermones ementiri & tractare potuerint. Nunc, quæso, hoc facinus reatō iudicio examinemus, impurissimæ istius mulieris consilium penetremus, videamusque an Huguonotos tantum extinguere in animo habeat, an verò etiam huius Regni primarios nullo Religionis discrimine. Amiralius in Aulam inuitatus ad sororis regie nuptias vocatus, post infinita iureiuranda & execrationes, mactatur. Ille verò non solum sed etiam quàm plurimi ex Huguonotis Nobiles, qui Regem Nauarrenum comitati fuerant. Possem dicere, fidei salutem Regie habendam fuisse rationem, Regie sororis nuptias tanta cruoris effusione non fuisse auspicandas: sed do etiam hoc ferri quodammodo posse, nec habendos fuisse eiusmodi respectus in Amiralli persona.

qui semper Huguonotorū exercitibus præfuerat, qui ducem
 se gesserat, & hac ratione Regem magnopere irritare po-
 tuerat. An idcirco vindicta illa erat exercenda in omnes Hu-
 guonotorum nobiles, qui bona ex parte tāta animi prompti-
 tudine & beneuolentia erga Regem suum erant affecti, vt
 suis etiam sumptibus in Regis gratiam Hispanorum regi bel-
 lum inferre parati erant? Erantne illi in conclauī etiam re-
 center sponsæ trucidandi? Sed diceret forsan aliquis, fuisse
 illos magni nominis viros, quique in posterum bellum, quod
 extinguendum erat, denuo erant suscitaturi. Esto, nihil ad hoc
 respondeam. Erātne tantus misellorum hominum numerus
 in vrbe Parisiensi cædendus? Erātne hoc ipsum negotium o-
 mnium vrbium administratoribus iniungendum? Mechanici,
 operarii, senes, mulieres, ipsiq; adeo infantes, & de matrum
 vberibus pendentes, aliique bello prorsus inutiles, qui salutis
 suæ desiderio moti, se religioni illi addixerant, quorsum erāt
 illi omnes lucis dulcedine priuandi? At Huguonoti erāt, in o-
 pinionibus suis pertinaces, qui quoniam nullo alio modo ad
 Catholicismum reduci poterant, erant ita de medio tollendi.
 Nequeo sanē hoc leuiter prætermittere; spes enim nonnulla
 suberat, vt aliqua alia ratione flecti possent. Neque etiam
 vnquam aut vidi aut legi aut audiui Principes Christianos se
 hoc modo aduersus Iudæos, Turcas, Sarracenos gessisse: re-
 uera etiam veri Catholici istam impietatem detestantes,
 quotquot potuerūt, seruauerunt. Sed & hoc quoque in solutio-
 nem accipio. An verò in eorum numero erant ascribendi
 Mommorencij, Mareſchallus Cossæus illorum affinis, præci-
 pui quidem illi & primarij Gallicæ Coronæ protectores,
 Bironius aliique nō pauci qui in interficiendā eorum cathalogū
 erant

erant relati? Quid illi quæso commiserant, cuius criminis rei agebantur, quæ in re tantum odium erant promeriti? An Huguonotissimum profitebantur? an non potius præ cæteris & illi Catholicici erant? Quis acrius & constantius contra Huguonotos in bellis omnibus pugnavit? Nolo hîc cõmemorare Mommorenciorum patrem qui in prælio apud Druidac gesto captus est, & unum ex filiis suis amisit, deinde paulo post ad Samdenisium, octogenarius lethali vulnere ictus intra triduum obiit. Scio quidem egregiis patrum beneficijs filiorum crimina non extenuari, verum ubi aliqua vnquam conferta est pugna, in qua illi se non strenuè gesserint? præcipuis muneribus defunctis sine, præter etiam munus suum se sæpe numero periculis obiectarunt? Consulantur omnes huius Regni capitanei, iudicent exercitus quotquot extitere, rogentur ipsi etiam Huguonoti, à quibus plus detrimenti in bellis omnibus acceperint. Mareschallo verò Cossæo, qui multa præteritis aduersus exterum hostem bellis & infinita prope vulnera accepit (Mareschalli Brissacii, eius fratris, & comitis Brissacii qui in pugna occubuit, tot & tanta officia omitto) Cossæo inquæ illi quis tertii belli laudē & gloriā ademerit? quis illū fœlicitū omnium successū causam & authorē fuisse audeat inficiari? Cuius cõsilio Monconturianū præliū, in quo plus 10000. Huguonotorum fusa sunt, administratum est? Cuius diligētia & sagacitate tot & tanta fœliciter gesta sunt? Bironio itē, quid obici possit, non video, qui caput suum toties manifestissimis periculis ostentavit, qui fœliciter machinarum nostrarum bellicarum curam gessit. Illi quidem (dicit aliquis) non sunt Huguonoti, & Huguonotis bellū intulerunt, sed tamen Mommorencii Amiralio sunt affines, Mareschal-

lus Cosæus, illorum consanguineus. Verum esto, Amirallias
 (quod volunt) coniuravit, an inde sequitur omnes illius affi-
 nes, Catholicos etiam esse tollendos? an calamitatem illam
 ad Mōmorenciorum confederatos peruenire oportuit? Quod
 si Rex ipse tam multis signis amorem suum et benevolentiam
 erga Amirallium paulo ante eius mortem testatus est, si
 patris eum nomine compellavit, an iis non licuerit, qui illi na-
 turali cognatione iuncti erant, nonnulla amicitiae officia præ-
 stitisse? Quæ verò tandem domus in uniuersa Gallia crimine
 vacare possit, quis ex nobilibus suspendium effugerit, si co-
 gnatione aliquis cum Amirallio iunctum esse, crimen sit capi-
 tale, et sine iustitiæ forma puniendum? Quæ lex inter im-
 maniores Barbaros, nedum amicos, sed læsæ maiestatis rei li-
 beros, nisi et illi eodem crimine conuincantur, supplicio ad-
 dicat? Hi igitur causa non est querenda sed placet, si fieri
 posset, Nobilitatis duces et primarios, eosque qui vel summo
 loco nati sunt, vel qui suis et prædecessorum suorum prome-
 ritis ad dignitatē aliquā peruenere, qui nostris sceleribus ob-
 sisteret, qui indolis et ingenii sui probitate, proditiōibus no-
 stris assentiri nequeunt, ad internecionem delere. Hic, hic est
 Medæ nostræ scopus propositus: sic ad eum collimat, quò ut
 pertingat, nihil non sibi tentandū ducit. Regii sanguinis Prin-
 cipes, Guyssianæ et Mōmorencianæ familiarum duces et
 velut authores, quorum aliter erat Magnus magister, aliter
 Conestabilis, in bellis mortem oppetere, nunc Mōmorenci-
 os omnes radicitus cum Amirallio extirpare festinat eiusque
 rei causam in Guyssicum Amirallio inimiciæ pretextum re-
 jicere. Hoc igitur est Mediceanæ malitiæ fundamentum. In
 horrendæ illius laniæ executione, Guyssiorum opera vsa
 est.

est, tanquam eorum qui affectata vindicta, Amiralii mortem expeterent: quorum nihilominus beneficio se lucem hodie in-
 tueri Huguo noti non pauci prædicant & fatentur. Vbi verò
 quod voluit, consequuta est, ut illos in omnium inuidiam &
 odium apud exteros Principes adducat, totius rei gestæ au-
 thores illos esse declamat, ut ita eorum impendio, seipsam
 excuset, & eo pacto illos ab Aula detrudat, non fictè quidem
 sed seriò, ut illis in posterum nullus patefiat aditus. Neque
 verò dubium est, quin illos semel ab Aula egressos læsa ma-
 iestatis peregrisset, & tanquam pacis publicæ infractores, &
 præsidii Regii violatores, capite damnasset: hoc enim unum
 est ex Machiaueli sui præceptis. Mommorencios autem vi-
 det Castellionæis esse cognatione iunctissimos, Amiralliòque
 fuisse amicissimos, sperat igitur fore, ut illi (siquidem ista ad
 Regem illorum omnium ignarum nihil pertinent) omnibus
 amicis suis coactis Amiralii mortem vlciscantur. Graui-
 ma igitur odia & *concordia* inter Mommorencios & Guisios
 intercedunt. Sed in utram partem cadat calamitas, moria-
 tur, hic, precreat alter, hæc omnia sibi lucro esse reputat. Sic
 paulatim ad scopum suum accedit.

At verò Deus ille Optimus Maximus qui ut illius consi-
 lia irrita faciat, has duas præstantissimas & nobilissimas fa-
 milias conseruare videtur, ut tandem aliquando ad omnium
 nequissimæ mulieris perniciem, ad suiconseruationem, & re-
 gni huius restitutionem inter se reconcilientur: mentis oculos
 Guisiis aperuit, ut, prudenter factum, nunquam discedere vo-
 luerint, quin prius in Senatu Rex ipse autoritate sua rem to-
 tam approbasset. Atque etiam cum forte Duci Mommoren-
 cio occurrissent, priuatim se apud illum excusarunt, to-
 tamque

tūque illud in reginam reiecerunt, quæ Montreuellium per
 comitem Rhetium & alios sollicitarat ad interficiendum
 Amiralium: quod se verò attimebat, fatebantur quidem se is
 nimicissimi sui morte gaudere: sed tamē se hoc nunquam abs-
 que expressissimo Regis iussu suscipere voluisse. Videte, quæ
 fo, quam sceleratissima mulier ipsa seipsam nequitia superet.
 Scimus omnes nullam fuisse coniurationem. Hoc enim &
 Regis & reginæ manu subsignatum vidimus. Guysii consula-
 to & prudenter agunt: nolunt in Principum exterorum su-
 spicionem & odium venire, facti culpam penes se residere
 non patiuntur. Iam igitur ut ostendat illa aliquam fuisse con-
 iurationem, Bricomaldum nobilem septuagenarium, qui in
 bellis superiorum Regum ætatē suam cum existimatione con-
 sumpserat, Cauanium item in curia Tholosana Consilia-
 rium, ambos illos tumultus tempore captos, & in carcerem
 cōiectos, simulata quadā iudicii forma persequitur. Primum
 vitam illis promittit, si sponte statim consteantur, recusantes
 illos torture adinueni iubet: nihil hac arte illa profici-
 ens Iudices sibi ad eos damnandos deligit, qui ea etiam ducti
 sunt equitate, ut nihil in illis morte dignum se reperire dice-
 rent. Alios ad arbitrium suum Iudices sibi comparat. Illi ut
 iudicii formam aliquam posteris relinquerent, calumniosam
 nescio quam subtilitatem adinuenere, qua illos peculatus cri-
 mine, & nummorum Regionum latrocinio (quos nunquam
 tractarant) damnarunt, & tamen coniuratorum nomine
 (licet nullum aut eorum confessione aut alterius depositione
 testimonium haberetur) supplicio affecere. Reuera illi, morti
 etiam proximi (huic autem spectaculo aderant Rex, regina
 mater, Regis fratres & Rex Nauarrenus) constanter pro-
 testati

testati sunt, senihil vnquam de supposita illa coniuratione
audiuisse aut intellexisse, seque à tam iniquo iudicio ad iustis-
simum Dei tribunal prouocare. Hoc iudicium, scio, valde
dissentaneum vobis videbitur, illud verò multo magis, quod
nuper de Catholicis nostris latum est. Vidistis qua ratione
Principem Vranium & Comitem Ludouicam ad arma sus-
menda aduersus Hispaniarum regem impulerit, ad capien-
das vrbes incitarit, Gallos Regis iussu Montium miserit. Nunc
verò ubi finem suum est consequuta, Comitem Ludouicum
deserit, qui cogitur oppidum Montium, quod illius suasu ce-
perat dedere, seque hostium manibus committere, apud quos
plus fidei quàm apud illam reperit. Ad Mandslaum quem-
dam Germanum, quem Vranio Principi cum equitatu quo-
dam adiunxerat, illum interficiat, seque in Galliam recipiat,
scribit, quod tamen ille exequi noluit Sed cùm videret se stis-
pendio Gallico priuatum iri, Principem Vranium de egre-
gia illa commissione commonefacit, seque in Germaniam
recipit: ex quo effectum est, vt Vranii Principis exercitus
valde concuteretur, ipseque manifestissimo in discrimine ver-
saretur. Idem facitabat cum Schembergio, qui in Vranii
subsidium profecturus erat cum 4000. equitibus, nimirum vt
illum post Lutetianam stragem occideret. Quid illud est?
Annon hoc modo vndique nullo infamiae metu vnumquem-
que optimum sibiq; obsequentissimum prodit. Adsunt igitur
duo hostes, vnius loco: quorum si alter infirmus videatur, nul-
lus status quantuncunque potens sit, infirmos se habere ini-
micos putat: quanto igitur minus status noster iam labefac-
tatus? Iam vero (quasi illata iniuriæ tam facili negotio re-
parentur) vt Hispaniarum regi, aliquomodo satisfacere vi-
deatur.

deatur, quem prius alibi occupatum ex improviso contra
 foelus initum adorta erat, copias quasdam mittit, à quibus
 Galli Muntio redeuntes interficerentur. Quero. Si il-
 lud bellum erat iustum, cur non est continuatum, annon
 quod foeliciter coeptum persequendum fuit? saltem, cur illi
 occiduntur, qui iussu Regis eò se contulerant? An Regi
 paruisse crimen capitis reputatur? Si verò erat iniustum
 bellum, si foederis deferendi nulla erat legitima occasio, cur
 deserta est fides? Cur eò missus est exercitus? Virum
 Capitaneorum vel Regis erat belli illius aequitatem ex-
 pendere? Regem Hispaniarum laceessere, & infestum i-
 nimicum reddere, idne adeo leue est? Annon illius su-
 perioribus bellis vires satis experti sumus? Nostræne à
 duodecim annis, dum in viscera nostra arma conuertimus,
 adaukte sunt? An verò illius insigni aliqua clade immi-
 nute sunt? Vbi, queso, hodie, homines qui illi obsistant?
 Vbi nummi, quibus exercitus persoluantur, confederati-
 ones, quibus inniti possimus? Sed quid ad nos hæc omnia,
 modo animum nostrum expleamus, nihil ulterius querimus
 quos laceessimus, non respicimus, modò eos opprimamus
 quorum i indudum postremum spiritum expetiuiimus. Re-
 gnum nostrum iam desertum & desolatum, hominibus
 vacuum Hispanus, quando libuerit, inuadat, nihil ad nos, Hi-
 spanus regnet siue Gallus, nihil est discriminis. Decreueras
 mus etiam aliquando Gallicum Regnum in Hispani manus,
 filiorum morte accidente, contra legem Salicam tradere.
 Dummodo Nobilitatem opprimamus, cupiditati nostræ satis-
 faciamus, quiduis eueniat. Hispaniarum Rex nobis est ge-
 ner, non ideo illi fidem nostram seruamus. sed tandem ille a-
 liquando

aliquando iniuriam illam vlciscetur, atque faxit Deus, ne quos hodie apparatus instruit, in exitium nostrum conuertat.

Angliæ Regina nobis est & vicina soror dilectissima & confœderata, nihilominus inter tractandam confœderationem, illius regnum turbare tentauimus. Cum Germanis foedus inire cupimus: illi verò nos Nebulones appellant, & omni societate humana indignos. Antiquissimi sunt nobis confœderati Heluetii, hodie nostra perfidia, de partibus nostris deferendis, & eligenda Hispaniarum amicitia cogitant. Omnes enim, qui statum aliquem stabilire volunt, vicinorum, quantum in illis est, amicitia & confœderatione se corroborant. Videte verò, an illud regina nostra expetat, cum quotidie vicinos nostros nequitia sua in nos laceffit & prouocet.

Iacent igitur, vt videtur, prostratæ Huguonotorum parietes. Duces interfecti sunt, populus oppressus, receptæ vrbes, nullum illis restat perfugium, nisi forte sola Rupella, quæ stragis eiusmodi metu, præsidium non intromittit, sed se in antiqua sua libertate continet. Itaque obsidenda est. Sed qua ratione? Notate, quæso diligenter, quò illa aspiret. Totam Regni nobilitatem cò vocat, Primarios Gallie cò compellit, Guysios etiam, & ex Mommorencijs nonnullos, Duces Longuillanum Bullonium, Uzium, omnes sanguinis Principes, & (ne ullus se ab hoc bello eximat) suos filios. Atque, illud, non tantum vt obsidioni interessent, aut Rupellanis terrorem inculerent, sed

sed ut militaria munera subeant, omnia tentent, ut periculis
obiectentur, ut illorum nullus fuerit, qui sanguinem suum
hac ratione expeti & sitiri non intellexerit. Poterunt Guisii
(sciunt enim quàm ad paucos Aumallij mortis dolor redie-
rit) de hoc ipso testari. Nobiles item, qui sociorum suorum
interitum, Reginae periucundum fuisseprehenderunt. Hic
(inquiebat Medicea) oportunè obiit, plura enim debebat,
quàm possideret, testamentum suum ante processionem con-
scripserat. Quid verò his verbis velim, qui tum aderant, sa-
tis norunt. Consilium item de sancto Bartholomæo secundo
celebrando, neminem præterit, in quo Rex Nauarrenus,
Princeps Condensis, Longauillanus Bullonius, Marechallus
Cossæus, Meranus, Bironius, Strossius peditum magister, alii-
que quamplurimi, qui præ cæteris vitam suam discriminibus
obiiciebant, comprehendebantur. Quod Reginae & Comitis
Rhetii suasu suscipiebatur: qui, quamdiu in Gallia primari-
os in honore haberet Nobilitas, totidem Regi fore censors
& antigraphos, dicerent: itaque hoc vel illo modo illos, eo-
rumque affeclas de medio esse tollendos: neque enim nobili-
um penuria timenda erat, cum multi sint & Itali & Galli
paruo loco nati, qui si feuda à Rege accipiant, perpetuò se
illis deuinctos esse agnoscent. Ista verba non semel Regum
nostrorum auribus ingesta & inculcata sunt, quæ faxit De-
us, ut saltem aliqua ex parte reddantur irrita. Postremo
post strenuissimorum Capitaneorum & militum, nobiliū-
que iacturam populo iam nouis exactionibus oppresso, pax
illis reddenda est, libertas restituenda, concedendum Religio-
nis exercitium. Annon expeditius fuerat (cum nihil ab illis
esset timendum) nihil aduersus illos tentare, quàm tot tantō-
que

que homines miserè & inutiliter perdere? Ad obsidionis illius regressum catholici Nobiles potiori ex parte, bella civilia ita exosi erāt et horrebāt, vt nō nisi inuiti & coacti prodiret, Hugonoti adeo debilitati & fracti, vt nihil præter Religionis suæ libertatem quacunque tolerabili conditione expectaret. Populus multis in vrbibus, belli onera iniquo animo ferebat, & grauius de nimis indictionib. querebatur, præsertim Gallia Narbonensis, Guyenna & Delphinatus, à quibus prouincijs multo minus quàm ab alijs exigebatur. Tota denique Gallia ad Regni instaurationem aspirans Statuum comitia exposcebat, quæ vna Medicea tanquam administrationis suæ examen, fugiebat & denegabat. Verum quia illorum denegatio periculosissima erat futura: ne irritetur populus, spem illorum facit, diemque Compiennæ assignat, ante quam tamen se ita totum Regnum turbaturam speraret, vt nullus hac de re vel loqui vel conqueri ausus esset. Quòd si ad hoc populi instantia cogeretur, primarijs eò compulsis S. Bartholomæi festum secundo celebraret. Cæterum, vt generalia illa Ordinum comitia se velle ostenderet, priuata in singulis Prouincijs, haberi prohibet, vt interim ea ratione possit sibi in futura illa Comitibus codices parare et instruere: verebatur enim ne Hugonoti & Catholici priuata etiam Comitibus pro cōmuni bono exposcularent. Sed pro forma tantum delegit quosdam Nobiles, qui populi querelas intelligerent, easque ad se perferrent. Videte verò quid interea agitet. Clementem profectò eius auunculum iam videre videor, qui dicta & pollicita concilij die, bella & dissensiones inter Principes Christianos, vt hoc pacto Concilium remoretur, suscitāt. Puygallardo & Landerao hanc mandat procurationem, vt aliquid

contra Rupellam machinentur, quod illi faciant, multisque
 militibus & urbis ciuibus illectis, S. Ioannis Niortii & An-
 golesmi præsidia, erant proxima nocte ad Pondium proxi-
 mum Rupelle vicum admoturi, ut diluculo in urbem per por-
 tam aliquam, quam coniurati erant aperturi, ingrederen-
 tur. Eo tempore, quo illa coniuratio in effectum adducenda
 erat, Rex, reginæque Chantillieum se contulerant, ut Mom-
 morencium, qui domi suæ degebat, caperent: eodem etiam
 temporis articulo in Gallia Narbonensi, aduersus Damuil-
 lanum incendium parabatur, cuius nonnulli operarij suppli-
 cio affecti sunt. Milites in tota Galliâ, Narbonensis belli præ-
 textu, licet induciarum tempus nondû esset elapsû, conscri-
 bebantur. In Germaniâ equitum delectum procurabat comes
 Rhetius, mediâte 400000. librarum summa, quam secû ex-
 portarat: cuius summae nonnulla pars Comiti Ludouico da-
 ta est, in belli subsidium aduersus Hispanos, ut Mâstrichium
 & Antuerpia caperentur. Deus autem Optimus Maximus
 effecit, ut Nobilis quidam, qui subsequiturâ ruinam & pri-
 mariorum huius Regni exitium olfaciebat, Rupellanis dua-
 bus suis literis rem totâ patefecerit, qui certè re intellecta,
 sibi cauere, nonnullôsq; ex cõiuratis deprehendere. Quid hîc
 regina nostra faciat? Annon accepistis Huguonotos Montio
 redeuntes eius iussu fuisse trucidatos? Nunc ad Rupellanos
 scribit, nihil hac in re Regi aut sibi esse tribuendum, rogâtq;
 illos per suppliciû, ut de coniuratis illis, pacis quippe & pu-
 blicæ tranquillitatis perturbatoribus, grauissimas sumât pœ-
 nas illâne verò tâtæ rei susceptæ remuneratio? Iam ad illius
 iussû vos periculis obiecit: ite, si res malè succedat, suspendio
 vos addicet: coniurati nihilominus illi omnia illa hortante &
 sua

suadente fuisse suscepta, consitebantur: quod vel ex eo manifestissimū est, quod aliā perendie machinationē contexuit, in eūq; sinem ad filiū cuiusdam, qui urbis Maior fuerat, literas scripsit. Etsi autem Rupellana urbe non sit potita, non tamen hoc in cassum suscepit: Ordinū enim comitia antea verabatur: nūc verò quoniā Hugonoti ad vitæ suæ conseruationē in Picauio arma capiunt, & eorum exēplo in Neustria nonnulli, qui se in discrimine versari sentiebāt, ex illo tumultu idoneā se occasionē deregandorū Comitorū reperisse putat.

Hactenus igitur Hugonotos tantum laceffens Religiois velo quodammodo relatur & induitur, quod tamen ab acutē intuentibus deprehendi non erat difficile. Nunc verò Hugonotorum Ducibus extinctis, exigua hominum manu relicta, Catholicos apertē adoritur, non eos quidem omnes eodē tempore: vult enim ut alij in aliorum perniciem sibi seruiant. Malē Gallie catholicos habebat, quod cum pax iurcurando promissā fuerat, Hugonoti etiam concionibus & exhortationibus ad Catholicismū reuocandi, legitimo & recto Concilio populus conciliandus, ut superioribus sæculis factitatum erat, nunc ad prodiciones & conturationes, quibus omnes Galli in vicinorum odium adducerentur, recurrebatur. Reipsa etiā illi optimi catholici in medijs perditorum carnificum furoribus, multorū saluti consuluerant: ideo ista Medice sæpe querebatur, quod pauci adeo subditi Regi beneuoli reperirentur: quos existimarat solo Regis nutu omnes Hugonotos ad interneccionem deletum iri. Neq; sanē hac de re immeritō querebatur. Nā si quæras cuius illi farina fuerint homines, qui in illo negotio fuere, decoctores, direptores, prædatores, Diuini nominis profanatores, qui ne Catho-

licis quidem, aut propter controuersias aliquas, aut illorum
 facultatibus inhiantes pepercere, quibusdam exceptis, qui
 priuata vindicta impellebantur, fuisse comperies. Quòd cum
 satis antea regina intelligeret, primarios nimirum à tanto
 scelere abhorrere, consiliorum suorum participes, non illos
 quidem fecerat, sed solum ducem Niuernensem, comitem
 Rhetiū, homines profectò tanto facinore dignos, ambos ex-
 traneos, qui aliquo patriæ suæ affectu retineri non poterant,
 Italos, qui alios prodere, in lecto interficere, à tergo aggredi,
 laudi sibi & gloriæ ducunt: quorum alter, qui Hispaniarum
 regis stipendiarius est, ex Gonzagorum familia, Hispani-
 nis aduersus Regnum nostrum fœdere coniuncta: alter igno-
 bilis omnino & obscurus, qui Lenociniis suis ad dignitates pro-
 uectus est, qui nihil aliud expetit præter Nobilium turpitu-
 dinis suæ inimicorum, ruinam, qui tantis direptionibus diues
 factus, ab Hispano etiam stipendiatur. Illi igitur viri optimi
 sanguinolentorum cōsiliorū fuere participes. Nā de Guysio, id
 habeo dicere, quòd cū de Amiralio cōficiendo à Rege inter-
 pellaretur, respondit se nunquā eò adduci posse, vt per prodi-
 tionē inopinantē illū interficeret, quod si illisliceret singulari
 certamine cōgredi, euētū ipso, iuris sui æquemitat, Deus esset
 defensurus: Regis tamē importūnitatem motus illis affēsus est,
 ea tamē cōditione, vt imperanti Regi pareret, quod profectò
 satis re ipsa ostēdit: quotquot enim potuit, seruauit, & à pro-
 uincia sua pestem hanc teterrimam auertit. Sed nonnulli in-
 ter alios, qui se istam sæuitiam horrere palam testati erant,
 ab Aula, se recipiebant, ne nefariis illius consilijs cōmunicare
 viderentur, præsertim cum in Rupellana obsidione mani-
 festè fucum Medicæ (cuius sententia erat totam Nobilitatem
 perde-

perdere) deprehenderant. Quorum in numero erant Mommorencij, Mareſchallus Coſſæus, & alii, qui quoniam ad Regine placitum gladios ſuos Gallorum cruore non mafece-
rāt & intinxerant, non ſe inſigni aliquo ſcelere, regine par-
tibus addixerant, in infeſtiſſimorum inimicorum numero
reputabantur. S. Bartholomæi feſtum euaserant, ſed poſtea
adeſt Montreuellius regine ſtipendiarius, qui interficiendi
Ducem Mommorencium Fontisbellandi procurationem ſibi
depoſcit, cui iam antea etiam in Sueſſionum ſylua cum quibus-
dam equitibus inſidiatus fuerat. Denique ſi habita fuiſſent
Comitia, mors certiffima illis erat parata. Sed tandem à
Rege acciti, qui ſe illorum opera uti velle dicebat, ad Vin-
cennarum nemus accedunt (ubi tum temporis Rex moraba-
tur) non quod maleuolum inimicorum ſuorum animum igno-
rarent: ſed quia innocentia ſua & fidelitate freti, Proteſto-
ri Deo ſe totos committebant: ſiquidem à Principe ſuo voca-
bantur, ut illius mentem & animum intelligerent, ſimulque
cōcilio iuuarent in re aliqua, à qua (inquebat) totius patriæ
ſalus dependeret. Illic vnum tantum impediēbat, quominus
trucidarentur. Erat enim in Gallia Narbonenſi Mareſchal-
lus Damuillanus, qui morte ſuorum accepta, in multis nocere
poterat. Ille Montatierium exercitus ſui magiſtrum, ad Re-
gem legarat, ut hominum & pecuniarum ſubſidia aduerſus
Huguonotos mitterentur. Regina ex aduerſo de pace ſolum
agendum eſſe reſpondit, à Rege illam quouis pretio expe-
ti, ideoque rogabatur Damuillanus, ut hac in re totam ſuam
operam collocaret, & cum Cardinali Armignacenſi conſi-
lium caperet. Paulò poſt mittuntur Supplicius & Villaregi-
us, qui tractandæ pacis prætextu, cum Ioſſiano Maugerio

Et Forquanello de Damuillano siue viuo siue mortuo capi-
 endo consultarent. Dum hæc in Narbonensi Gallia gerun-
 tur, Rex omne negotium Mommorencio commendat, eius
 manibus omnia committit, instanter rogat tanquam omnium
 suorum fidelissimum, quem ut genuinum fratrem amplecte-
 batur, provideat, qua ratione omnia pacari possint: regina
 itidem, Regem in posterum illius consilio vii velle, quamuis
 pacis propositam conditionem concedere, deniq; penes illius
 arbitrium et iudiciũ cuncta residere. Hoc aliquanto tempore
 eo modo se habuit: cum interea Rex, quem ab expeditione
 Victriaca (eò enim fratrem suum Poloniae regẽ designatum
 deduxerat) incommoda valetudo tenuerat, paulatim morbo
 atteritur et labascit. Medici sinistram de eo opinionem con-
 cipiunt, qui siue terminatum venenum, vel aliud (Lucii condi-
 mentum appellant) suspicarentur, reginam de illius præsen-
 tissima vel ante mensem Aprilem, morte certiolem faciunt,
 quam etiam Aruspices, quibus multam illa fidem adhibet,
 confirmarant. Huic ergo mutationi maturè erat providen-
 dum. Alenconium filium suum, iam antè senserat feritatẽ et
 sæuitiam dammare, egrè etiam ferre, quòd Nobilitas ita mi-
 serè in dies dextingueretur, quòd bella in populi perniciem et
 Regni desolationem ineuitabilem tandiu fouerentur. Gene-
 rosus igitur et verè Gallicum illius ingenium quippe cum
 suo nulla sympathia coniunctum, odio habebat. Veruntamen
 Rege statim decedente (quod facile conuiebat) Regni ad-
 ministrationem, Poloniae regis absentia, ad Alenconium tan-
 quam ad proximum et Vice-regem pertinere non ignora-
 bat, Poloniae regem breui reuersurum nulla erat coniectura.
 Polones enim illũ ita sibi iureiurando obstrinxerant, ut qua-
 cunq;

Cūq; de causa, moriente etiam fratre Galliarū Rege, in Gal-
 liam redire non posset, magnos sumptus fecerant antequā il-
 lum secū abducerent, eiusmodi illi sunt qui fidem sibi seruari
 velint, longum est iter, deniq; suos, deserere, illis non valedi-
 cere omnium est periculosissimum. Vt igitur Regni administra-
 tio sibi non eripiat, ut Alenconius (ad quem iure optimo, et
 iuxta vetustissimas huius Regni constitutiones pertinebat) ea
 priuetur, multis illum calumniis et falsis rumoribus Catho-
 licis exosum reddere conatur: illū cū Huguonotis, qui tū ara-
 ma denuo sumpserant, cōspirasse clamat, eamq; ob causam
 arma illius præsidiis adimere curat, illū obseruari iubet, in Vin-
 cennarum sylua veluti in custodia cum Rege Nauarreno de-
 stinet. Custodia quidem, illud appellari non debet, sed tamen li-
 bere egredi non poterat, neminem alloqui, quin etiam illius
 gressus nō solum, sed et verba obseruabatur. Quo Rex infir-
 matur et morbo premitur, eo magis Alenconij seruandi cau-
 sas querit. Quod indignè ferens magnanimus ille et inuicti-
 animi Princeps, eo indignationis venit, ut se cū quibusdā suis
 domesticis ad Comitem Ludouicum Nassauium recipere sta-
 tueret. Quod verò se ad Nassauium potius quàm ad alios,
 puta ad Anglos, recipere proposuisset, eo id consilio faciebat,
 ut semper Regi fratri suo, boni Ducis officia prestare posset.
 Nam circa illud tempus Comes Ludouicus Germanicum ex-
 ercitus nummis Regis stipendiatum (quos nummos comes
 Rhetius in belli subsidium aduersus Hispanos attulerat, ad
 Brabantij oras habebat. Aduerte, Rhetius ille Nassauio e-
 rat daturus 10000. coronatos, sed 24000. libris numeratis,
 nummorum reliquum in commodum suum conuerit. Re-
 gie etiam maiestatis venia et concessione 2000. pedum

42.
Gallorum in illius auxilium, armis explicatis, proficiscebatur, quibus Metarum, Tulli & Veroduni præfecti committum præbebāt. Illi verò pedites (prout à Rege cum Comite Ludouico per Iohannem Galeacium Fregosam, & cum rege, Vranii Principis nomine, per Humbrißium, constitutum fuerat) Brazetium nobilem Germanum & Etschium, Capitaneos sequebantur. Consilio igitur Alenconii detecto, arctius multò quam antea custoditur, tum verò illa seccetas in illum calumnias disseminat, ut si fortasse decederet Carolus penes se tota potestas remaneat. Eodem etiam tempore regem illa Nauarrenum generum suum detinebat: quia verò Princeps Condensis tum in Picardia provincia sua degebat, in quam Rex illum antea miserat, licet ille eiusmodi coniurationis (ut vocabat) non esset conscius, ad Cardinalem Creg nensem & ad Creuocurium scribit, ut illum Ambiani capiant, item etiam ad vrbis Maiorem, ut negotiũ hoc curet & populi opera hac in re vtatur. Quòd si Princeps eiusmodi in se paratas insidias non solum Emissarii verbis, sed etiam ipso quem oculis videbat, apparatu sensisset, capiebatur. Muretum igitur ille se recepit, acceptisque de Ducis Alenconii, & Regis Nauarreni detentione nunciis, simulata venatione se in Germaniam proripit, Toréumque per nuncium sibi consulat monet: qui cum intellexisset Ducem Alenconium iam teneri, quotidieque in illius homines inquiri, imminenti se periculo eripere constituit. In summa igitur hæc est facti veritas: nec aliter vnquam ab illis coniuratum est. Iudicet igitur vnusquisque quàm illa sint cum aliis calumniis consentanea, quibus perdita illa populum imbuebat. Grauis (inquiunt) coniuratio detecta est. Dux Alenconius ad Huguonotorum partes desiciebat

sciebat (vt eo nomine apud Catholicos malè audiret) eius
consilium erat S. Bartholomæi festum, Parisiis vlcersi. Dis-
cretus erat Paschatis dies, quo dum magna missa celebraretur,
multis in locis infestis ignes vrbi inferrentur, vt sparsim vrbs
tota incendiis conflagraret & cremaretur. Haud secus pro-
fectò hoc agitur, quàm cum de Huguonotis mactandis age-
batur. Coniurarent illi aduersus Regem, nunc eiusdem cri-
minis nostri illi Principes rei aguntur, vtque eadem sorte sen-
tentia in illos exerceatur, captiui tenentur.

Bricomaldum & Cauianium, vt Amiralli coniuratio eor-
um sanguine coloretur, vt Bartholomæi mactatio probetur,
supplicio affectos vidimus: nihilo etiam secius Cocconacium
& Mauleum, vt Principū nostrorum vincula prætextu quo-
dam inducantur, capite damnatos & multatos ipsis oculis
percepimus. Illud, quæso, diligenter expendamus, neque nos
ita falsis rumoribus deludi sinamus. Oculos aperiamus, ne i-
storum fascinatorum illusionibus decepti, falsum pro vero
amplectamur. Si coniuratio illa vera sit, debemus omnes vno
consensu in id incumbere, vt de coniuratis poenæ sumantur
grauissimæ. Sin verò falsa sit, nostrum, nostrum est, inquam,
fortiter obstare, quominus egregii illi Principes calumniis op-
primantur, nostrum est custodias & carceres illis aperire,
vincula & compedes confringere, in pristinam dignitatem
restituere. Hanc enim vnicam ob causam arma gestamus, vt
simulatum illum prætextum à vero, calumnias ab accusati-
onibus, ius ab iniuria dignoscamus. Dux (inquiunt) Alenconi-
us cum Huguonotis consentit, in illo consensu Toræi, Vicecom-
itis Thuronenfis, Cocconacij & Maulei opera vititur. Vi-
dete, quæso, quos ille sibi consiliarios ascieuerit: Thoræum Co-
nestabilis

nestabilis filium, qui omnibus praeliis aduersus Huguonotos
 interfuit, qui ab omnibus religiosissimus catholicus, regni que
 salutis studiosissimus, ut est: habetur, Vicecomitem Thuren-
 nensem eius nepotem adolescentem, à primis annis in catho-
 lica fide institutum, qui in Rupellana obsidione mira virtua-
 tis suæ specimina edidit, in quorum gratiam, per Magauium
 plus 100. milliaribus actus est. Comitem Cocconnacium, qui
 inter ceteros in illa Huguonotorum strage furere videba-
 tur, qui ad Rupellam, cuniculorum illorum author fuit, qua
 de re etiam apud omnes magna in exultatione habebatur:
 Mauleum, qui in illa eadem obsidione duo vulnera accepit,
 qui in audiendis missis in mediis etiam armis in ipsa Aulica
 corruptione adeo frequens & assiduus fuit, ut de se actum
 esse arbitratus esset, si vel vnum diem non audita missa præ-
 teriisset. Viros ego omnibus notissimos profero, nihil in me-
 dium iacio, quòd omnes aulici mecum non fateantur: sed quoniam
 illos beneuolentia quadam Alenconius complectebatur, ideo
 & capiendi erant. Quis autem adeo sensibus careat, qui vi-
 ros illos catholicos eiusmodi consilium (quod voluit) Alenco-
 nio dedisse putei? Quorsum verò consensus ille quærit inter A-
 lenconium & Huguonotos intercedere imaginantur? et in
 Huguonotorum cædis (inquiunt) ultionem, Lutetia incendat-
 ur. Scilicet, qui omnibus modis Huguonotos quondam pro-
 sequuti sunt, qui in illis excindendis & delendis per totam vi-
 tam strenuissimè nauarunt operam: iam verò tandè illorū
 cædem vlciscuntur. Nulla profectò istius rei fides esse potest.
 Quod si etiam eo animo impulsī fuissent, ciuibuscumque Parisien-
 sibus sociis & amicis suis tantum damnum inferre voluissent?
 Annon potius in triūm aut quatuor extraneorum illius stra-

gis authorum capita, vindictam illam deriuassent? At verò
 forsan & illud Parisiis exequi non erat difficile. Iudicate,
 obsecro, illudne in vrbe omnium populosissima, nobilibus &
 militibus refertissima potuisset perfici, in ea, inquam, vrbe,
 quam, etiam si portæ paterent, 40000. hostium ingredi non
 auderent. Qui verò & quanti illius coniurationis apparatus
 reperi sunt: debebat enim ad effectum perducere (ut fins
 gum) sequenti illa die qua coniurati patefacti sunt. Verum hac
 de re ne verbū quidem faciunt: verentur enim ne se ipsos men-
 dacio obstringant, satis illis est, si modò mendacibus suis ru-
 moribus populi aures in foro & compitis oppleant. An ex-
 traordinaria aut præter solitum aliqua militum manus re-
 perta est? Dicat hic aliquid ipse vrbis senatus, ad quem eorū
 omnium qui urbem ingrediuntur: nomina deferuntur. An in
 coniuratorum ædibus inuenta sunt arma? An ingnes? An al-
 lia machinamenta? An deniq; in comptis, an in vicis, aut vr-
 bis ædibus, eorum simile aliquid detectum, quorum Principes
 nostros insimulant? Audire mihi videor aliquē qui dicat, illos
 non nisi legitima de causa esse damnatos: sed profectò qui ita
 existimat, quantum tyrannis valeat, nescit. Vita nostra nobis
 est multo charior quàm aliena. Pauci hodie reperiuntur ge-
 nerosi iudices, qui mucrone iugulo suo admoto hominem ta-
 men innocentē nolint morti deuouere. Verū tamen ab ipsis
 iudicibus quæraturn cuiusmodi iudicium de illis factum sit, an
 aliquid illi sint cōfessi, an vel testis vnus auditus sit, an horū
 aliquid conici aut præsumi potuerit? Neminem illorum pri-
 uatim inficiaturū credo. Præterea, si res ita se habuisset, qui
 in vrbe suas fortunas & familias habebant, quàm parati
 & alacres fuissent in sententia de illis ferenda, qui ignes in-
 ferre

ferre conati erant? sed cōtrā, iidem ipsi qui Regis expressis-
 mo iussu ad iudicium de illis ferendum cogeantur, ingenuē
 renunciarunt Regi se nihil causæ cur morerentur, inuenire:
 examinatos quidem fuisse illos, nihil tamen se ab illis intelle-
 xisse, nisi fortē quod Duci Alenconio domino suo fidos se mi-
 nistros præstare constituerant ubi se ad Comitem Ludouicum
 recepisset, qui quidem Comes Ludouicus cum Regi non esset
 hostis iudicatus, non potuerant illi salua conscientia hoc fa-
 ctum simpliciter damnare. Esto, inquit, regina: sed morian-
 tur necesse est, alias Rex agrè laturus est. Egregiam verò
 procedendi rationem: sed qui alterius mortem expetit & si-
 tit, nunquā illi deest occasio. Vt igitur Senatorum conscien-
 tias hoc onere subleuet, Si nihil aliud, inquit, prohibet quomi-
 nus illi moriantur, q̃ quod Ludouicus Regi nō sit inimicus, Sci-
 tote Regē Naßauuio esse infestissimū, & inimicissimū cuius,
 rei etiā habuere illi litteras Regis manu signatas quib. apud
 posteros se excusare valerent. Itaque damnati sunt miseri il-
 li nobiles tanquam seuitiæ & in patriam crudelitatis rei, nul-
 lo iudicii fundamento expresso (quod vasallorum in domi-
 num capitale crimen designabat) vt eò magis populo exosi
 redderentur. Considerate, obsecro, quousque hodie Senatus
 eiusmodi, tantæ tyrannidi parere, & collū subicere cogatur.
 Lex quidē eos qui ad hostē deficiunt, damnat: verum illud est,
 sed oportet iudicatum prius esse hostem. Sed ubi senatorii or-
 dinis homines (quorum est hæc nosse, quippe qui in manibus
 suis hominum capita habeant) ignorant Ludouicum fuisse
 Regi inimicum, quanto magis comes Cocconacius, Maulæus,
 aliique Nobiles, illud ipsum nescire potuerunt? Quòd si ex
 opposito, belli indicti aut renunciatæ inimicitie loco, vident
 à Regi

à Rege quotidie legatos ad Ludouicum mitti, & vicissim alios ad Regem accedere, nummos in illius belli subsidium per comitem Rhetium vnum illum ex Galliæ Mareschallis, qui à Regis consiliis semper fuit, suppeditari, equitum magistros per Galeacium sollicitari, Metas, Tullum, Verodunum, aliasque vrbes præfidiis in eius belli gratiam denudari (omitto quæ contra Antuerpiam & Mastrichium suscepta sunt) Nonne illis satis causæ erat, cur & existimarent Ludouicum esse Regi amicum, & Dominum etiam suum ad illum se recipientem sequerentur? Quid etiam quod ante Bartholomæi festum Rex fratrem suum belli aduersus Hispanum gerendi, Ducem designabat? An non illud cum Principe Vranio & Comite Ludouico transactum fuerat? Annon & ipsa Medicæa cum Alenconio filio suo hac de re verba fecerat. Licebit igitur in posterum quandocunque libuerit, quemlibet damnare, quod cum Regni hoste senserit, & aliquem ex amicis hostem denunciare, vt damnetur. Cur non aduersus Rhetium, Galeacium aliosque permultos, qui Ludouico pecunias numerarunt, idem iudicium ferebatur? Nonne illi multo magis erant accusandi, quam miseri isti nobiles? Possuntne illi se aliquo modo à iudicio eximere, si eodem rigore aduersus illos agatur, nisi fortasse alia sit lex & mitior extraneis, quam nostri Regni Principibus, & nisi in his innocentia sit capitis crimen: in illis verò idem crimen pro innocentia habeatur. Quid plura necesse erat illos inuita etiam ipsa iustitia, morte plecti. Regina enim absque ullis indiciis, inducere volebat Principem illum filium suum coniurasse, vt omnibus odio habeatur, vt accedente regis morte (quæ ab aruspibus prædicta fuerat) arctius in custodiis vinciatur. Hoc verò nedum

satis

satis est. Nam si filium suum post Regis obitum, vinctum detineat: Regni Gallici primarij hæc non ferent: siquidem iure ipso tota Regni administratio ad Alençonium pertineret, donec rex Poloniae reuenteretur: timet ne ab illis impediatur, quominus solitis suis furoribus ad extremam ruinam Regnum nostrum perducatur. Capiendi & illi erant, vt postea qui vel mutire, vel antiquas huius Regni consuetudines prætereundere auderet, supersit nemo. Iam Marefcallós Mommo-
rencium & Cosseum veluti in manibus suis tenet: verum antequam illi in vincula coniiciantur, accipiendi erant de insidiis, Damuillano eorum fratri & cõfoederato, structis nunciij. Adest ex Galliis Narbonēsi nuncius, qui retia ita esse parata asserit, vt vix ac ne vix quidem ille se possit ab illis explicare, Dei tamen beneficio de insidiis ille monitus, statim regressus est. Cum igitur iam illum teneri regina existimaret, Mommo-
renciũ & Cosseũ nihil tale opinantes, comprehendi, & comprehēsos in Bastiliam ad Tympani pulsum, multis cum di-
turi & scommatibus, ac si omnium sceleratissimi illi fuissent, duci iubet. Merullum item eorum fratrem & generum qui capiant, satellites mittuntur: qui illo non reperto, domesticos omnes, quotquot reperere, secum abduxerunt. Si verò quid cause sit cur tam indignè cum illis agatur, quæras: illos aduersus Regiam maiestatem coniurasse, respondebitur. Hoc enim ipsum omnibus prouinciarũ Præfectis, literis est signi-
ficatum & responsum. Illud verò an iure responderi possit, videamus. Quantum intercesserit temporis à quo fabrica illa in Damuillanum parabatur, facile coniici potest. Iam si hoc propter illorum coniurationem (vt volunt) struebatur, sequitur patefactam illam fuisse, antequam de capiendo illo
iniretur

iniretū consiliū. Si verò patefacta erat, Rex se aduersus illam (quod antea & sepe leuiori de causa factitauit) munire debebat, saltem vitam suam coniuratorū manibus cur committebat? Sed videamus an se aduersus illam munierit, An illis diffiderit, an vel minimam ea de re opinionem conceperit. Mōmorencius toto illo tēpore ad Vincennarum syluam Regi operā dabat, quo iubebat animus, ibat, pro arbitrio suo omnia faciebat, Regiis presidis imperabat, Arcis clauēs in manibus suis habebat, deniq; in ea erat auctoritate, superiore etiā nocte à qua capius est, quā Conestabilis cōsequi potest. Annon hoc erat petenti iugulum præbere? Annon se (si corū mendaciis credimus) coniuratorum manibus committere? Fierine potest, vt qui grauitèr adeo de aliquo sentit, illi se credat? Verū illum tantæ probitatis hominem norat regina, vt satis consideret nunquam illad Mōmorencio in mentem venturum, quò tanta potestate abuteretur, illi potius eiusmodi potestatem ex professo concredebat, vt nihil donec caperetur, posset suspicari. Maximè verò eo tempore, quo Rupella per prodicionem erat reddenda, (quod Generalis Nobilium cædes horū præsertim, de quibus agimus, consequi debebat) Rex & Regina ad Chantilleum à Mōmorencio hospitio excepti, nullum aliud præter illius præsidium recipere voluerunt: hac ratione quantum illius fidelitati tribuerant indicantes. Hinc igitur an coniurari, colligere non est difficile. Mareschalium verò Cossæum & Damuillanum quod attinet, quorū ille & pace & bello tanta officij sui specimina dedit: hic verò Huguonotis acerrimum in Narbonensi Gallia (quantū vis malè à Rege acceptus) bellum intulit, qui vnus ex omnibus iis qui abhinc biennio bellum gessere, multas

cāsque

easque munitissimas vrbes ceperat, qui caput suum tantis periculis ostentarat, qui Candallium sororium suum amiserat, qui etiamnum hodie Regis iussu, Prouinciæ suæ sedandæ & pacandæ occasiones venatur. Cuius illi criminis insimulandi sunt? cur accusandi & rei peragendi? nisi forte quia Marschalli Gallie illi sunt, coronæ præcipui & primi propugnatores, qui pro munere suo, vt omnia bene & ritè administrantur, curare debent, quique pro communi patriæ salute, Rege ex hac vita euocato, & authoritatē suam & operam sint collocaturi. Quid & Merullo Heluetiorum præfecto possit obijci, qui summa cum laude omnibus ciuilibus bellis adfuit, atque adeo in illa Ruppellana obsidione post Bartholomæi festum, in qua pene cum alijs interfectus est? nisi forte quia sit Galliarum Conestabilis filius, atque ex ea ortus familia, quæ tam diu huius Regni gubernacula omnium applausu tenuit? Laudetur verò Deus optimus Maximus quod Princeps Condensis euadere potuerit, quem ad Coronam ista prope accedere non patitur Medicæa, quod etiam Damuillanus de fabrica illa commonesactus sit. Res enim si alium euentum sortita fuisset, quid de miseris istis Principibus Medæa ista fecisset, haud scio, neque tamen dubito, quin horrenda & stupeuda prorsus noui alterius festi spectacula, Nobilium optimorum catholicorum fidorum Regis ministrorum, & aliorum etiam strage ob omnium oculos fuissent proposita.

Trigesima tandem mensis Maij aurora, Rex Carolus moritur, regina confestim Lutetiam se recipit, Luparam cum Principibus nostris ingreditur, fenestras & valuas, ferrea crate sepiui iubet, ianuas obturari, porticus occludi, præ
fidiis

fidiis magis quàm antea, muniri, totam denique penes se Re-
 gni potestatem retinet, seque illius gubernatricem creat. Ita
 dicium quæso, ab illo fine, quem consecuta est, de sermone
 meo, ferte. Hic Salica nostra lege, ad mulieres non magis
 Regni regimen quàm successionem pertinere, differrere pos-
 sem quod si aliquando aliter euenit, illud abusu quodam eo-
 que manifestissimo fuisse effectum (cuius profectò multa es-
 tiamnum hodie ad nos redundat) negotiique publici pondus
 non in eo consistere, quòd fœmina regina dicatur, vel dia-
 demate ornatur, sed quod ut plurimum à suis se immodera-
 tis cupiditatibus (prout historiæ nostræ satis testantur) abri-
 pi sinant. Verùm esto, fœminarum aliquando furores in Re-
 gno locum habuerint, An inconsequentiam non iulia eiusmodi
 misera & deslenda adducenda sunt exempla? Licetne alicui
 seipsum gubernatorem vel gubernatricem renunciare? Ni-
 hilne aliud hac in re requiritur, quàm ut eiusmodi usurpatio in
 codicillos à Secretario quodam referatur? An verò (quod
 quondam papæ Iohanni 23 satis fuit) propositio illa, Ego sum
 papa, sufficiat. Quis, quæso, Medicæam, Regni nostri Gallici
 gubernatricem pronunciauit? Rex vita defunctus? Fieri for-
 tè hoc potest, ut qui in vita nihil nisi ex illius ore protulerit,
 in morte etiam hac in re illi sit obsequutus. Neq; verò dubi-
 um quin illa Regem in extremo spiritu ita sollicitarit, ut
 assensum aliquem, quo se protegat, ab eo extorserit. Atque
 reuera diplomate illo, quod in eam finem publicari iussit satis
 apparet, illam Regis iam extremum halitum spirantis, ore
 gubernatricem fuisse relictam, licet antea se talem esse pro-
 pter filii sui valetudinem professâ esset. Sed esto. Carolus te-
 stamentum fecerit, quod falsum est, obsignarit, maxime au-

thenticum fuerit, fuerit illa per huiusmodi testamentum gubernatrix designata, potuitne hoc facere? Quis vnquam Regnorum administrationes testamento resignari vidit? Hoc potius ita statuatur, Reges ad Regnorum administrationem à Deo Optimo Maximo hominibus concedi. Quandiu illi vita fruuntur, administrationis etiam suæ sortem aliquam suis subditis partiuntur, boni quidem, optimo, ad hoc prudentum consilio vtentes: quorū iudicio et sentētia, vnusquisque capacitatē & meritum metiuntur: improbi verò affectuum suorū effrenata licentia rapti, vel etiā ab aliis, à quibus possidentur facile correpti, improbum sæpenumero probo, & idoneum inepto anteferunt. Atque illud quidem aliquomodo tolerari potest. Sed an vnquam fuit illud auditum, Regem iam morti proximum Regni sui administrationem, quam iam iam derelicturus est, aliis posse resignare, aut fratrem testamento suo procuratorem succedenti fratri constituere, licet facultates suas in vita alienare potuerit: quod ne Reges quidem nostri sine Ordinum consensu facere possunt? Episcopum, nominare posse successoris suo oeconomum & rerum Ecclesiasticarum administrum? Posse denique aliquem, & Regem & Episcopum & administratorem post mortem remanere? ridiculum est. Reges ipsi dum captiui tenentur, nec hoc præstare possunt, siquidem eorum voluntas vna cum corpore teneri censeatur. Sic enim Regem Iohannem captiuum in Anglia, & Franciscum huius nominis primum, in Hispania hoc non potuisse vidimus: sed Iohannis illius vice, Ordines munus illud obibant Francisci verò, Gubernatrix, quæ cum multo ante illius captiuitatem tempore, renunciata fuerat, ferè tamē administratione spoliata est. Quandiu igitur Rex vixit, potuit

aliquam gubernādi rationē prætertere, tempore etiam illo, quo Rex laborauit, poterat (siquidem hoc illi à Rege erat demandatum) hoc sibi ad Regis obitum vsque arrogare. Sed mortuo Rege, vnā cum illius morte reginæ non tantum auctoritas sepulta est, sed & eius hac de re mandata. Et quem admodum mandatoris domini morte, procurationes & mandata omnia antiquantur, eorūque dandorum potestas ad successorem deferretur & deuoluitur: ita etiam tota illa potestas, quæ Rege viuentē reginæ concessa fuerat, nunc amissa est, & in Poloniæ Regis, quippe successoris manus delata. Sed fortasse ex Regis Poloniæ mandato hoc sibi tribuit. Certe si album aliquod illius manu obsignatum alicuius: alterius rei causa habuerit, potuerit etiam ad decipiendum populum, eiusmodi albū quibuscunq; voluerit verbis, replere. Verū, annon primo à Regis morte die, tertio, inquam, Iunii die, egregium sibi illud nomen indidit? An non egregio illo diplomate multò antequam Rex Poloniæ hoc mandare potuisset, Gubernatricem se agnoscere iussit. At licet illud præstiterit Poloniæ Rex, quid ex ea re aliud conici potest, nisi quòd cum ille videret, matrem eo vsque esse progressam, vereretur, si hoc illi denegasset, se ratione aliqua ab illa deludi & decipi, ut sæpius huius sæculi prudentes factitare solent, dum illis ea se concedere fingunt, quæ auferri non posse considerant. Obtrudet verò aliquis procurationem illam à Parlamento illi esse assignatam. Sed nedum hoc sufficit contra, nunquam reperietur, tantam fuisse hac in re Parlamentis potestatem. Plus etiam dico, Parlamenta nullius esse auctoritatis, de nemine iudiciū ferre posse, imò prorsus extincta & sublata esse, donec noui Regis assensu & diplomate de nouo

recreentur, & in pristinam dignitatem reddantur, vel Rege diu ius absente Ordinum cōsensu stabiliantur. Nullus est Senator qui hoc nō fateatur, qui eo modo hoc se semper habuisse non viderit. Quī igitur Senatores illam in tantam dignitatem euehere potuissent, cum non deberent? cum nulli essent, cum rege conspuli sinī? instaurari de nouo nequeant, nisi Regis Poloniae diplomatis, vel in illius absentia, Ordinum assensibus? Quod uerō illud, postulantibus Alencorio duce & Nauarrenorege effectū sit, meræ nugæ. Tenemur enim & illi in Reginae vnguibus captiui, & cuius corpus tenetur, illius animus liber esse nō potest. Ferreæ crates, præsidia, obturamenta, eius rei amplissimam fidem faciunt. Atqui Rex noster longè abest non poterit forsan huc citò aduenire, ex cōque fieri posset, ut omnia inuerso ordine susque deque ruant, nisi ab aliquo Regni regimina suscipiamur. Cōcedo, sed etiā huic periculo perbellè leges nostræ prouiderunt, nimirum (quod semper factitatū est) ut vel in regis mutatione, vel absentia nimia habeantur Ordinum comitia, ab illis gubernator aliquis designetur, qui optimis consiliariis utatur, quorū ope, iudicio & consilio regnum administret.

Cum Rex Ioannes ad Pictauum captus est, & in Angliam abductus (ut referunt historiae) Carolus Dux Normanniae illius primogenitus qui toti exercitui præfectus fuerat, tres Ordines coegit, ut Regni administrationi prouideretur. Quibus conuocatis & legitime Lutetiae congregatis, ad illud munus inauguratus est, simulq; statutum fuit, ut illius sigillis obsignaretur: sed tamen antellam in augurationem, licet Filius Regis & primogenitus & exercitui præpositus, nihil tale sibi arrogare ausus est. Antequam Mediolanensem
illam

illā expeditionē Rex susciperet, illo ipso anno quo ad Paviā captus est, Lodoicam Sabaudam matrem suam gubernatricem reliquerat. & nihilominus regni primores, senatores & alii Ducem Vindocinum tanquam Regi proximum sollicitarunt, ut illam sibi prouinciam propter Regis filiorum minoritatem, Ducis Alenconii absentiam, Ducis Borbonii defectiōnem, deposceret, illique se collocaturos operam suam polliciti sunt, quō ordines conuocarentur, & cum principibus huius regni viribus ita ageretur, ut Regni gubernator crearetur. Quod nisi de iure suo potius aliquomodo decedere moluisset, quā (fort. sibi) nouam aliquā irrogēdā excitare, iam iam ab ordinibus talis erat declarandus. Lodeica tamen illa (cuius ingenium non erat adeo perniciosum) ante Regis captiuitatem, autoritatē illam ab ipso rege acceperat. Illa sunt seculi nostri, recentisq; memoriæ exempla.

Qui alius repetere nonnulla alia voluerint, ut ab illis temporibus, quibus Reges nostri in terram sanctam profectiōnes suscipiebant, illud ipsum semper fuisse obseruatum conperiet.

Quid igitur obstat, quominus ad maiorum nostrorum probatissimam consuetudinem nos conformemus & componamus. Defecitne animus? An veteres nostræ laudatissimæ & probatissimæ leges penitus perire? An principes nostros tam indignis modis de iure suo detrudi: quid dico detrudi, in ò potius mendaciis & calumniis opprimi, in vnius scēminæ manibus, capitis sui periculo detineri patiemur? Quandiu ò vos egregii & fortes viri Parisienses, tot & tantorum virorum Regni & principatus nostri protectorum heredes. quandiu indignitatem illam perferetis. Vestrane ciuitas tam

tæ tyrannidis sit propugnaculum? Nobilissimæ illæ & sacratissimæ ædes in quibus Reges vestros & Principes excipere soliti estis, iam pro carceribus & arctissimis Principum sanguinis custodiis habeantur? Quid obstupescitis? quid expectatis? scilicet ut hostis extraneus ædes vestras & domos incendat, agros depopuletur, ut prædia vestra deuastet, ut tandem ad liberandos illos Principes, vos cogat, arbitratus forte, vos, dum intra urbis vestræ mœnia tenentur, in illorum ruinam & exitium coniurasse. Quid? an non erubueritis, si ij qui illis nullomodo deuincti sunt, carcerum vestrorum portas effringant, ut liberentur. Nequeo sanè hoc mihi de vobis persuadere, ut Regum nostrorum sanguinis oblitifitis, quin potius illum libertati & authoritati debitæ, adeoque à natura ipsa illi concessæ reddi votis omnibus expetatis: sed fortasse inter vos, inuicem aspicitis si forte aliquis tanti & tam præclari facinoris suscipiendi ducem se præbeat. Itane? Quid verò veremini? sceminam extraneam? eam quæ omnibus exosa sit? quæ ignauia nostra audentior effecta est, inertia, ad omne facinus suscipiendum alacrior, manibus nostris hominum nostrorum interfecitrix? Si illam deferamus, si ab ijs qui eius administrationem detestantur, relinquatur, ubi tandem qui nos capiant, illius ministri? ubi carnifices, qui eius iudicia sanguinolenta exequantur? Si qui mente & animo ab illa deficiunt, re ipsa etiam tandem deficiant, ubi illius exercitus quibus opprimamur? præsidia quibus perterrestiamus? nummi quibus illa soluantur? Si vel tantillam recolligendi animi speciem præ nobis feramus, tota illa authoritas labascet: audacia illa nimio sopore nostro & ignauia corroborata per seipsam concidet. Quid quæso apud vos reputatis?

vis? Quid foeminae istius gubernatio vobis est allatura? cōmō-
dūne an incōmodū? Regni instaurationē, an extremū exitiū?
an tātorū malorū, quæ illius causa perpeſi ſumus, ſumus im-
memores? Putamūſne illam illo gubernatricis titulo meliorē
eſſe redditā? Annon videt Clerus bona ſua eccleſiaſtica adeo
numerofis decimis & vectigalibus onerari? ab Italis cōſpur-
cari? haſtæ, bellorum pretextu ſubiici, quæ omnia immenſis
largitionibus quibus illa ad Leonis patrui ſui imitationem, de-
lectatur, inſumat? Num malum ſuum ſentit Nobilitas, bello
& ſtrage extincta, honoribus & dignitatibus ſpoliata, & ex-
traneos, rerum dominos iam dudum contemplata?

An nondum proſpexit quo egregiæ illæ propoſitiones
de tollendis Nobilitati iuriſdictionibus de domaniis aliis eiuf-
modi iuribus requirendis, tendant: vt vix etiam à baptiſmīs
& matrimoniis abſtinuerit, quin ab illis aliquid exegerit
quod certē feciſſet, niſi ab Huguo notis impedita fuiſſet, aduer-
ſus quos voluit nos aliquanto tempore, neſcio qua ratione
defendere. An nondum exactionum grauiſſimarum & indi-
ctionum gravitatē & pondera ſenſit populus? Annon impen-
ſis ſuis ſuperba extrui ædificia videt: an non exteros bonis ſu-
is locupletari? annon nebulonem, & mendiculum iſtum Gon-
dium primoribus huius regni adæquari, vel potius præfer-
ri. Quæ certē omnia illa incommoda, quis ab illa promana-
re neſciat? quæ ita ſe Regis authoritate, honeſtis illis, quas re-
cenſuimus, rationibus munierat, vt non magis regnaret ma-
ior ille factus, quàm minor regnauerat? adeōne à vero ſumus
alieni & auerſi, vt illam aliquādo ad meliorem frugem eua-
ſuram exiſtimemus? Quo pacto in illam adminiſtrationem
irreperit, videtis, nimirum per murum & fenestram furis in-

star, conscendit: ne igitur ab illa aliud præter bonorum nostrorum expilationem expectemus, iam ita nonnullos ex clero præcipuos beneficiis suis artibus illexit, ut certatim illi ingentem pecuniæ summam pollicii sint, quæ certè summa non sine magno Ecclesiasticorum, qui multa hætenus perpeßi sunt detrimento exigipotest Hoc interea paupelli beneficiarij interest, miselli Curionis Episcopi, qui vnicam tantum diocesim sortitus est. Eximium autem Dominus Cardinalis, Episcopus vel Abbas Aulicus, qui si aliquid largiatur, unde illud centuplo recipiant, satis intelligunt, eoque modo de suo liberales videri volunt, ut de alieno largiendi, aliquam habeant occasionem.

Iam ex utraque parte Nobiles plus centum de medio sustulit, quotidieque tollit, cum potius ad Poloniae Regis aduentum armis supersedere debuisset. Cui verò ij se parere existimant, qui illius iussu alijs imperarant? Regine? sed vereor, ne cum venerit, ab eo grauitur increpentur, quod tantum civium numerum absque illius mandato trucidarint. Neque illud velim asserere, quin aliquando tot utrinque ad vnius foeminae nutum caesorum, sanguis ab illis repetatur. Hoc nonnunquam visum est, et forte etiam olim videbitur. Quam verò ob causam Cosmitem Mongomerium ab illa capite damnatum esse creditis? (Henrici enim mors nullomodo illi potest imputari) nisi ut vindictæ de siderio satisfaciat, utque Huguonori eo modo in catholicos, quos in manibus suis tenent, læuiam? Quid verò me hic effari opus est, quod adeo perfrixtæ frontis fuerit iniqua et crudelis et à Natura prorsus aliena, ut illum tormentis ordinariis et extraordinariis examinari iusserit, quibus confiteri cogeretur, se ad Alenconii Ducis mandatum arma

arma sumpſiſſe, vt hoc pacto filium ſuum criminetur? Quod tamen ille in extremo vitæ halitu, ingenuè inſciatus eſt, ſeq; nullam aliam ob cauſam, quam ad Religionis libertatem & bona recuperanda, arma cepiſſe. An hoc iniquius aliquid poſſit excogitari? An aliquid discriminis inter filium ſuum, & ex Huguonotis minimum, putat intereſſe? Quod tertium ordinem attinet, vt ad inſtitutum ſermonem redeamus. Quis non videt illam à ſingulis Pariſſorum familijs tributa exigere velle? Eſtne clara aliqua familia, non dico Pariſiſis tantum ſed in vniuerſa Gallia, ad quam hoc non redundet? taſſamen, tribus aut quatuor hominibus, qui illi hac in re aſſenſi ſunt, muneribus & donis pacatis, omnia illa reliquis ferenda ſunt. In quem verò ſinem? vt dominos & Principes noſtros facilius in vinculis ſuis detineat, vt optimis præſidijs arces publicæ, quas paſſim in vrbibus extrui curat, muniamur: vt qui rei alicuius rationē ſe repetat, reperiatur nemo: vt de inceps pro libidine ſua non tantum de fortunis, ſed etiam de capitibus noſtris ſtatuat & diſponat. Deniq; funem & vincula vult à nobis perſolui, quibus aliquando manus noſtras & colla vinciri iubebit. Quādiu regiminis aliquid in hoc Regno obtinuerit (licet rex Poloniæ iamiam eſſet reuerſurus) reſſi rarenturquam poterimus. Dolii quidē obſcuramentū mutabitur, ſed tamen ſemper ex eodem liquore hauriemus: poterit enī (niſi propius animaduertatur) & illius facilitate abuti, & auctoritatem pro more ſolito ad arbitrium ſuum rapere. Eiufmodi enim eſt illius mulieris ingenium, vt nunquam niſi in malè agendo conquieſcat. Poſſum & hoc addere, nullam vnquam fœminam Regni noſtri gubernacula tenuiſſe, quæ non inſigne aliquod detrimentum inuexerit. Non hic de

huius aut aliarum sceleribus plus quàm ferinis mentionem facio (ad huius enim nostræ, commemoranda scelera vel integrum & amplum volumen non sufficeret) de ratione solum administrandi loquor. Fredegunda, Brunechillis, Plectruda, & Iudith, in hoc Regno, suis temporibus bella ciuilia, vt Nobilitatem extinguerent, accendere & fovere, filium in patrem, & fratrem rursus in fratrem cōmouere, vt eiusmodi dissensionibus stabiliretur. Alba, cū Sancti Ludouici Regis 11. vel 12. annos nati, tutelam per fraudē sibi arrogasset, vt imposteret quominus sibi illa administratio ab Ordinibus eriperetur, aduersus Albigeos papæ edicto, Hæreticos iudicatos, bellum grauissimum concitauit, & tandem (vt illa volebat) Regni Gallici primarios vel esse ex illorum secta, vel cū illis saltem consentire, non sine maxima omnium admiratione repertum est. Atque sanè egregio illo prætextu illos interfecit, cūque Ludouicus, quem dira sub seruitute presserat, adoleuisset, vt sola in Gallia regnaret, ipsum ad Terræ sanctæ cōquisitionē misit. Hoc ipsum regina nostra (vt videmus) ab illa didicit. Vellet nos omnes Huguo notorū sectæ conuincere, nec mirum. liberè enim fatetur se Albam illā imitandam sibi propo.uisse. si effrenatæ libidini Isabellæ Baurianæ Ordines promptissimum non adhibuissent remedium, illāque adhortos Turonenses relegassent, non ab aliarum ingenio (prout cœperat) degenerasset.

Domina Belloica Carolo 8. ab Ordinibus Turonensibus præfecta, manum etiam in gubernationem iniecit, tantāque aduersus Ducem Aurelianensem laborauit inuidia, vt, nisi ille saluti suæ consuluisset, captus fuisset. Is est qui paulo post, Lodouicus 12. dictus est, Pater populi vocatus: vnus ille ex præ-

præstantissimis Principibus, qui antea vnquam exitere, cui
 etiam multo antè Regni primores administrationem illam
 deferre voluerant. Verùm ne longius exempla petamus, An
 non Francisci primi tēporibus ob Lodoicæ Sabaudæ guber-
 natricis administrationem, Mediolanensis Ducatus tam mul-
 to Gallorum sanguine comparatus, tandem amissus est, cum
 sibi per Semblaceum (qui ob eam causam supplicio affectus
 est) 400000. coronatos dari iussit, quiquidem nūmi ad Lau-
 trecum à Rege mittebantur: ita vt deficientibus nummis, so-
 lutus sit exercitus, coactiq; sint Gallici homines se recipere,
 & victoriam suam deferere? Cū verò omnium calculo vi-
 deatur Brunechillis nequitie palmam inter omnes retulisse:
 post eam verò, dicant historiæ, secundū locum Fredegundā
 obtinuisse: profectò si huius nostræ actiones attentè conside-
 res, dicas illam albis, vt aiunt: equis præcurrere, nequitie quæ
 & sceleris præmium aliis auferre velle: quod facile videri
 posset, si vtriusque actionum comparatio quædam institua-
 tur.

Hispana fuit Brunechillis, Catharina verò est Itala: am-
 bæ quidem illæ extraneæ, quæ nullo erga Regnum Gallicum
 materno affectu duci poterāt. Atqui Italus Hispano callidior
 est, & Italo Florentinus. Illa Achanagædi Hispaniarū Regis
 filia fuit. eoque magis primates viros diligere debebat: hæc
 Laurētij Medici progenies, ex familia nulla alia re quā for-
 noribus locupletata, quæ Nobilitatis perpetuò inimica fuit,
 & in eius perniciem comparata. Sibilla quædam (refert hi-
 storia) fuscā quādam ex Hispania, quæ & Reges & Prin-
 cipes morti traditura esset, tandēque ab equis raptanda,
 venturam prædixerat.

Præclaras huius natiuitatis augurationes ab initio accepiſtis, illam nimirum ad quos deduceretur, fore exitio: varia item & diuerſa, ac de re ediſta iudicia audiuiſtis. Arriani illa erat filia, & in Arrianismo inſtructa: hæc origine Athea, & in atheismo educata, tandem etiam in Regnum noſtrum, ſed præcipue in Aulam ipſam atheos & atheiſmum inuexit. Longè autem tolerabilius eſt in aliquo Religionis capite la-
bi & errare, quàm fide & Religione prorsus carere. Sigis-
berto Metarum Regi illa nupſit Gondini cuiuſdam Palatii præſecti conſilio, qui illam ab Hiſpania in Galliã adduxit, qui quanto potuit honore, illã dignatus eſt, & tandè in beneficio rum gratiã ab illa interempit. Hæc verò Henrico tum tem-
poris Duci Aurelianenſi nupta, viros in ſe beneficos eſt odio perſequuta. Conſtabile in vita ſuſtinere non potuit, qui tamẽ præcipuus illis matrimoniꝝ auhore extiterat, qui illã ab exire mis Regni oris comitatus erat Cardinalẽ Caſtellionẽũ vene-
no interim curauit, qui tamẽ impediẽt, quominus in Italiã relegaretur, qui Rhemis in Campaniã illã a morte liberarat. Tandem Amirallum miſerrimè trucidari, qui tantum apud Ordines effecerat, vt illi hæc Regni procuratio demanda-
retur. Illa cum perſpiceret à Childeberto poſt patris obitum, pernicioſa ſua cõſilia deſegi, illum in balneo veneno ſuffoca-
uit, vt adminiſtrationem acciperet, prætextu minoritatis Theodeberti & Theoderici Childeberti filiorũ, quorum alter Metarum & Aſtraſiæ Rex fuit, alter verò Aureliæ. Hæc ab initio Franciſcum Delphinum Regis fratrem & primo-
genitum ſuſtulit. Nauarrenum Regem, ad quem Regni regi-
men pertinebat, ad lanienam compulit. Nunc etiam (ne ſu-
ſpiciones illas attingam, quod Carolum filium ſuum artibus
ſuis

suis veneficis vita spoliari) Ducem Alenconium & Regem Nauarrenum aperit & palam omnibus, in vinculis, ut tutius regnare queat, detinet, ac nescio, an superstites fuissent, si Princeps Condensis, quem ad Coronam accedere non vult, se ex illius unguibus non eripuisset.

Brunechillis in priuatis suis officiis & deliciis Proclaidē quendam Romanum uel Longebardum, nullius pretii hominem habebat, præcipuēque Regni dignitatibus dignabatur & ornabat, indictionibus & exactionibus locupletabat, ita ut illum de mendiculo, Ducem constituerit cuiusdam Ducatus quem præsentissimis nummis emerat. Hec iisdem de causis Gondinum nescio quem amat Floreninum, de Marāncrū familia ortum, trapezia filium, qui bis trapezis uale dixerat, & Aulicæ cuiusdam mulieris, quæ anus facta, Lugduni etiam Lenæ ministerium subiit. Vijs est ille aliquando post quæstoris cuiusdam, instar pedissequi, cursitare, deinde ad castra Ambiana commeatum Præpositi amanuensis, paulo post uestiarii Regii minister, nunc uerò nihil officijs suis promeritus, Rhetie comes, & solus ferè Galliarum Marschallus habetur.

Brunecillis nihil nisi Proclaidis sui consilio aggrediebatur, nec illum se satis euehere putabat, sed semper ne sibi à primoribus obsteretur, timebat: ideoque Rathinum & Egiālam egregios illos viros necat: bellum inter Theodoricum Regem Aurelianensem, quem pro suo arbitrio regebat, & Clotharium Parisiorum Regem excitat, ut in illis bellis fortissimi & prudentissimi oppetant, præcipuē uerò Berthonaldus quidam, Parisiensis Maior, strenuissimus & præstantissimus Eques, qui in prælio quodam quod ad Stamparum flu-

uūm Brunehildis consilio commissum est, fortiter occubuit: in cuius postea locum Proclaidem suum sublimauit.

Hec ut sola cum Gondino suo dominetur, verita ne illius auctoritatem, & nimium successum in vnius fœminæ effrenato affectu positum, Regni primates reprimât, bella in hoc Regno ciuilia accendit. Fratres aduersus fratres & vicinos armat, Regem Nauarrenum Regiæ stirpis agnatum, Annā Mommorencium, ducem Guisum, omnes illos Franciæ patres lætho dedit, Marescallum illum Santandræum, & infinitos prope Nobiles, vel veneno, vel hostium mucrone sustulit, ut solus ille nebulunculus secum remaneat, qui in omnibus sibi obsequatur.

Theodebertus Metarum Rex, initio optimus fuerat Brunehildidis filius dilectissimus, cui potiore paternorum thesaurorum partem impertiebat: sed ubi illius consilia deprehendit, illam e Regno suo expulit: illa verò cum Proclaide suo ad Theodericum Aurelinasensem Regem alterum suum filium aufugit: cuius Palatio Proclaidem suum præfecit. Hugonoti, ut ab initio audistis, fidi fuerunt Regis ministri, de proba ista fœmina benè meriti illique acceptissimi: sed ubi eius insidias sentiunt, nihilque sibi esse cum illa volunt, Catholicam iterum se esse simulat, nobisque Gondini sui consilio, pro sua libidine dominatur. Proclais sibi semper erat similis, noua quotidie populo tributa indicit, Regni Principes deprimit, vnde omnium in se odium prouocat & accersit. Gondinus singulis diebus nouam opprimendi rationem aliquam confingit, Galliæ subsidia & opes Italarum manibus committit, Regnū inter sui similes diuidit & partitur: eom fœminæ istius beneuolentia fretus, audaciæ erumpit, ut Regiæ stirpis Principes

Principes lethali odio prosequi, illisque tanquam pedisequis, imperitare audeat.

Quid inde effectum est? Nobiles & primores Aurelianensis Regni (quod tertiā ferme Gallie partem continebat) ægrè illud ferre incipiunt, & de libertate pristina recuperanda cogitant.

Brunechillis ut eorum consilia dissipet, & irrita faciat, alibi illos occupat. Proclaidis consilio, inter Theodericum & Theodebertum fratres bellum suscitatur: Theodorico, quem tum regebat, persuadet, Theodebertum (qui antea optimus illius filius erat) esse Spurium, & ex scorto natum. Iam etiam huius Regni Principes & Primores, hac in causa de salute sua agi sentiebant. Sed nostra illa optima Medicea veritas, ne ad suum Gondinum reprimendum, unā consentirent, aliud illis faciendum negotium dedit.

Nobis catholicis (qui nimiam ei fidem habemus) animum inducit, Huguonotos (quorum antea partes turbatur) Regi non esse fidos, sed potius rebelles, qui tanquam illegitimi & spurii expellendi sint: ita ut eiusmodi figmentis, bella sæpius me exarserint, & in viscera nostra, nostrorum sanguinem sitientes, mutuum mucronem distrinximus.

Plurimo tandem sanguine Brunechillidis causa effuso, Aurelianensis Regni Primates, se ad priorem sententiam retorquent, Regemque Theodericum ad faciendam pacem cohortati, simul iniquam belli rationem & finem, ob quem à Brunechillide concitatum fuerat, commonstrant.

Rex suapte ad pacem animum suum inclinatur: Brunechillis verò, quæ rerum potitur, aduersatur: Proclais, quantum potest, dissuadet, pacem enim & fratrum concordiam dignitatis

tatis suæ fore inimicam præsentiebat. Tandem cum omnes optimum & saluberrimum illud consilium ab vno illo impediri viderent, in illum vno consensu impetum faciunt atq; in ipso tentorio confodiunt, tantūque apud Theodericum efficiunt, vt cum fratre foelus instauret.

Præcipui quidem huius Regni Nobiles, dum capitis sui discrimina nihil fieri, in bello mortuos diæternis carpi, se etiam in illa Huguontorum strage fermè comprehensos fuisse vident, pacem quidem vno ore omnes expectant, in illa stabilienda operam & studium suum collocant, ne vnquam ad bellum ciuile (cuius prætextu se in dies mactari intelligunt) sit redeundum: sed tamen (siue à fortitudine illa Gallicæ defecerint, siue se alia via tantis malis remedium asferre posse sperarint) de confodiendo illo Gondino nondum cogitarunt, licet bellorum ciuiliū fauorem, prodicionum, & homicidiorum consultorem, & authorem illum esse intelligant.

Brunechillis immani & impacato ingenio fœmina, Proclaidis sui necem quæcunque ratione vlcisci cupit: Vtilium & Bolsum præcipuos necis authores persequitur. Tolerari quidem vindicta illa poterat, si tantum dilectissimi sui mortem vltā fuisset. Verum ultione eiusmodi nondum pacata, sopitum bellum rursus inter Regem Metarum & Aurelianensem fratres suscitāt: veterem illam calumniam apud Theodericum quem totum possidebat, renouat quod nimirum Theodobertus spurius esset & scorti filius.

Videte quæso quantum hic in re Catharina nostra Brunechillidem superet. Filie suæ nuptiarum prætextu, infinitum fratrum nostrorum numerū vita spoliavit, infinitos, in-

quem

quam ex Huguonotis Nobiles aliosque sine nomine: sed etiam ex nostris præcipuos in clade illa cōprehendere voluit, Momorencios nimirum Cosseum & alios, hac ratione etiam Guisios quos stragis illius authores nominabat, ab Aula expellere conata est.

Facili omnia animo perpepsi sumus: non illam, non illius Proclaidem vexamus, pacem tantum & tranquillitatem poscimus, quia tamen ferrum nostrum fratrum nostrorum sanguine tingere & polluere horremus, odium nunc suum in nos deriuat, incautos intercipit, mille funerum genera apparat.

Cur igitur tantum apud nostrum nonnullos ponderis & authoritatis habeat, ut ad arma rursus capienda & redintegrandum denuo Religionis prætextu bellum impellamur? Quis verò tandem huius traggædiæ futurus est epilogus, nisi & animum & mentem Deus ille optimus maximus nobis inspiret & restituat?

Non autem à ludo illo prius discessum est: quàm Theodericus Theodebertum Metarum Regem tanquam spurium eiecerit, vniuersam illius partium Nobilitatem extinxerit, illum intra Coloniae Agrippinae mœnia concluderit: non prius ex eo loco soluerit, quàm illius caput retulerit, illiusque filios ad Bruncchillidem (à qua interempti sunt) adduxerit.

Vix omnia illa peregerat, cum iam poenitentia tangitur, acutissimis conscientiae aculeis pungitur. Accidit igitur paulo post ut animo incesse Theodeberti fratris sui filiam in matrimonium ducere, quod sibi (ut refert historia) fas esse arbitrabatur, quia pro spurio Theodebertum habuerat.

Hic Bruncchiliis, quæ ad tempus figmentum illud quò illi se inuicem interficerent, excogitarat, & scorta Theoderico

et uxorem suam defereret, suppeditarat, verita ne si Theodericus Theodeberti filiam in uxorem accipiat, ab illa detru-
datur, has illi nuptias dissuadet, simulque hæc salua conscien-
tia, fieri non posse. cum illa fratris sit filia, monet.

Mulieris hic improbitatem (sed seriis) reprehendit. Quid
igitur, inquit, perditæ? cur me ad fratrem meum occiden-
dum, eiusque stirpem extirpandam impulisti, cum illum ni-
hil ad me pertinere assereres? Sed profectò non multum mi-
sero illi Principi indignatio illa profuit: illum enim paulo
post propinato veneno sustulit Brunechillis.

Iam satis Catharinæ impulsu, ex fratribus nostris multos
confecimus, pauci admodum restant: illos Brunechillidi ama-
plissima copia mactauimus: & quotidie etiã nonnulli ad ean-
dem lanienam à nonnullis nostrum adducuntur. Ne dubite-
mus igitur, quod illa spurios esse & Regi rebelles, dixerit,
falsum esse, & ab illa in eum finem cõmentum & excogi-
tatum, ut mutuum sanguinem nostrum hauriamus. Non pau-
coshodie ex nostris (Deo profectò ita volente hoc fit) imma-
nitatis tantæ, & optimorum virorum stragis, quam hæte-
nus pertulimus, inò edidimus, pœnitet: quos tamen optimos
illos viros, quoniam in lucem reuocare non possumus, saltem
quod reliquum est, amplecti & fouere incipiamus.

Quid verò altera ex parte hic agat nostra Brunechillis,
Annon illam filio suo virus propinantem? Annon gladium, quo
iugulos nostros petat, exerentem, videmus? Quiniam sunt Ca-
tholici illi Nobiles, quos singulis diebus interimit? Quales,
Mommorencius, Cossæus, aliique egregii Catholici, & for-
tes viri, quorum sanguini inhiat? Annon illi, rogo, ex nostris
præcipui sunt, quibus (auertat Deus) interemptis, de salute in
postea

posterum nostra sit desperandum? Annon videtis nullo discrimine & legimus & (quos vocat) spurios teneri? Catholicum ab Hugonoto nihil differre, neutram amari? Simulasse illam cum fratrum altero amicitiam, ut alterum necaret? Quamobrem? Ut sola pro effrenata libidine dominetur: quod aliter non posset, cum illius pessimum & teterrimum consilium sit satis omnibus proditum.

Brunechillis iam filiis suis caret, Theoderico persuasit Theodebertum esse spurium: Vtriusque Regni Nobilitas potiori ex parte extincta est, nunc regni administrationem veluti Theoderici nothorami tutrix, sibi procurat. Clotharium Parisiorum Regem, & heredem proximum, ad quem iure Regna illa pertinebant, dignitate illa spoliatur.

Non ignorat autem sibi à Patriæ Principibus obstitum iri, præsertim à VVarnerio, Palatii Magistro, qui in suis manibus regni gubernacula fraudulenter usurpata diutius remanere non patitur.

Fingit igitur Brunechillis VVarnerij illius opera in Regni gubernatione uti velle. interea ad Albonem consortem suum scribit, VVarnerium interficiat. Albonus, Deo ita volente, literas frangit, quarum collecta quedam frustra ad VVarnerium afferuntur, qui sibi, ut potest, consulit, Clotharioque heredi legitimo, ad Regnorum possessionem recuperandam opitulatur.

Quid Catharina nostra? videte, queso, ut illius vestigiis, scelerum omnium typis, insistat, Imò potius, ut Brunechildem, omni ex parte superet.

Rex eius filius, iam iam animam est exhalaturus, Regem Poloniae cito huc aduolare posse, cum per illius valetudinem.

tum etiam per itineram difficultatem, non creditur. Ab admistratione illa nullomodo discedere, sed illegitima, quam tumuis ratione, illam penes se retinere constituit.

Ordinum Comitia haberi non vult: grauitur enim ab illis de se sentiri satis intelligit, vereturque ne munus illud ad Aalenconium Ducem tanquam ad proximum, & Viceregem deferatur. Postquam igitur illum populo exosum reddidit, in custodiam coniecit, non illum solum, sed etiam Regem Naarrenum, & Principem Condensem intercipere conatur. Quia verò à præcipuis Galliæ hominibus nefandas actiones suas minime probari, percipit, ne ab illis liberentur Principes, ad Iosium, Maugironium, & Forquenellum de Damuilano capiendos (dum in pacanda sua prouincia occuparetur) expressissimum dat mandatum: eodémque tempore Mommorencium & Cossæum capit, quibus vt inuidiam omnium consilire possit, egregiam illam coniurationem commēta est. Deus verò Optimus Maximus, qui fabricam illam in Damuillanum comparatam, oportune patefecit, in posterum etiam in alios seuiri nunquam passurus est.

At tandem post tot & tantas prodiones parricidia, & omnis generis scelera, quis fuit Brunechillidis istius exitus? Clotharius, inuita illa, Diademate potitur, omnes illum Ordines humeris (vt ita dicam) suis ad solium euehunt.

De Brunechillide palam ab Ordinibus iudicium fertur, ab omnibus sententiæ grauissimæ iamdudum excogitate pronuntiantur.

Brunechillis caudæ equinæ illigata, per vicos raptatur, tandémque dilaniata & frustatim discerpta, impiam animam efflat.

Tam apud sese quisque iudicet, quantum Brunechillidi nostræ iudicium sit expectandum, quæ quidem multo plures homines, mulieres, et infantes vnius diei spacio, neci dedit, quam altera illa in omnibus bellis & præliis, quæ toto vitæ suæ cursu concitauit.

Neminem reperiri, qui de Catharina grauius iudicium non ferat, certò scio. Testor tamen me nullam ab ullo ultionem petere, quam ab ipso Deo, qui solus est ultor, quique de illa aliquando ob tot & tanta scelera, certissimas poenas est repetiturus. Hoc vnum contendo, vt Clothario ius suum reddatur. Rex noster legitimus regat & dominetur: Principes nostri de cruentis Brunechillidis vnguibus eripiantur, administrationem ille, ad quem iure optimo pertinet, sortiatur, vt tantis malis remedium afferat, & futuris provideat, atque prospiciat.

Ad tam præclarū & egregiū facinus audendū & aggrediendū (magnanimi Regiæ stirpis Principes, sanguis ille Regius, à quo ortū accepistis, vos inuitat. Ne igitur misellorum istorum Principū animā in illius potestate, quæ ita vestro sanguine exultat, diutius esse sinatis. Ne turpem illam infamiæ notam vobis inuri patiamini, vt extranei ad eripiendos illos se vobis ipsis alacriores & erectiores præbeant.

Ad hoc ipsum (egregii Galliæ Nobiles) & munus vestrum & officium vocant. Non frustra arma gestatis, sed pro Principum defensione, cōmunique omnium salute gladius instrueti estis.

Ne Principes vestros, & præcipuos Gallicani Regni homines (ob illius conseruandi studium in vitæ suæ discrimen adduci, & vos quotidie periculis vnius fœminæ arbitrio, quæ

sanguinem etiam vestrum fitit, obiectari sustineatis. Agnosca-
 mus tandem (quantumcumq; sit inter nos Religionis discriminē)
 nos tamen esse Gallos, legimus eiusdē patriæ filios, in eiusdē
 Regni finibus natos, & vnius Regis clientes & subditos. Ne no-
 bis amplius à Brunechillide imponi finamus, fratres nostros
 esse spurios, & illegitimos: aliter enim aliquādo utroq; pro-
 rigaret. Vnamines igitur omnium Ordinum homines, nobiles,
 urbium Cives, Agricole, Rustici etiā ipsi, imperterriti ani-
 mo incedamus. Principesque nostros in libertatem vindica-
 mus. Vobis, præstantissimi ciues Lutetiani, vobis tantæ glo-
 riæ comparandæ se offert occasio. Ne hanc occasionem vo-
 bis ab alijs eripi permittatis. Vrbs vestra clarissima, est toti-
 us Regni metropolis, Regum nostrorum & Principum de-
 signata sedes: an igitur illos intra sacratæ Urbis moenia capti-
 uos & vinctos teneri sineitis? illine qui vestrā tandiu liberta-
 tem capitis sui periculo, cōseruarunt, compedibus in ea vrbe
 constringentur, in qua illorū eripiendorū sit vobis potestas.
 Brunechillis à vobis excipiat, Clotharius vtrō vinciat.
 Non diu vos illud esse laturos confido. Deus enim singulari
 sua providentia effecit, ut in Asylo potius quàm in carcere
 collocarentur: veteris enim, credo, strenuitatis vestræ me-
 mores eritis, arma capietis, rectā ad carceres contendetis,
 atque de illius nefandæ Brunechillidis vnguibus eripietis,
 nulla vos obturamentis, non muri, non ferreæ crates, non ul-
 la presidii à tātō facinore, ingenuis Gallis & Civibus Pari-
 siensibus digno deterrebunt. Atque ita afflicti illi Principes,
 salutem suam vobis acceptam referent: uniuersum Galliarū
 Regnum urbi vestræ deuincietis. Tantam erga Reges vestros
 benea

benevolentiam meritis totus Christianus orbis laudibus effe-
ret, insigni q; adeo facinoris, adeo sancti & laudabilis, apud
posteror memoria nunquam sepeliatur.

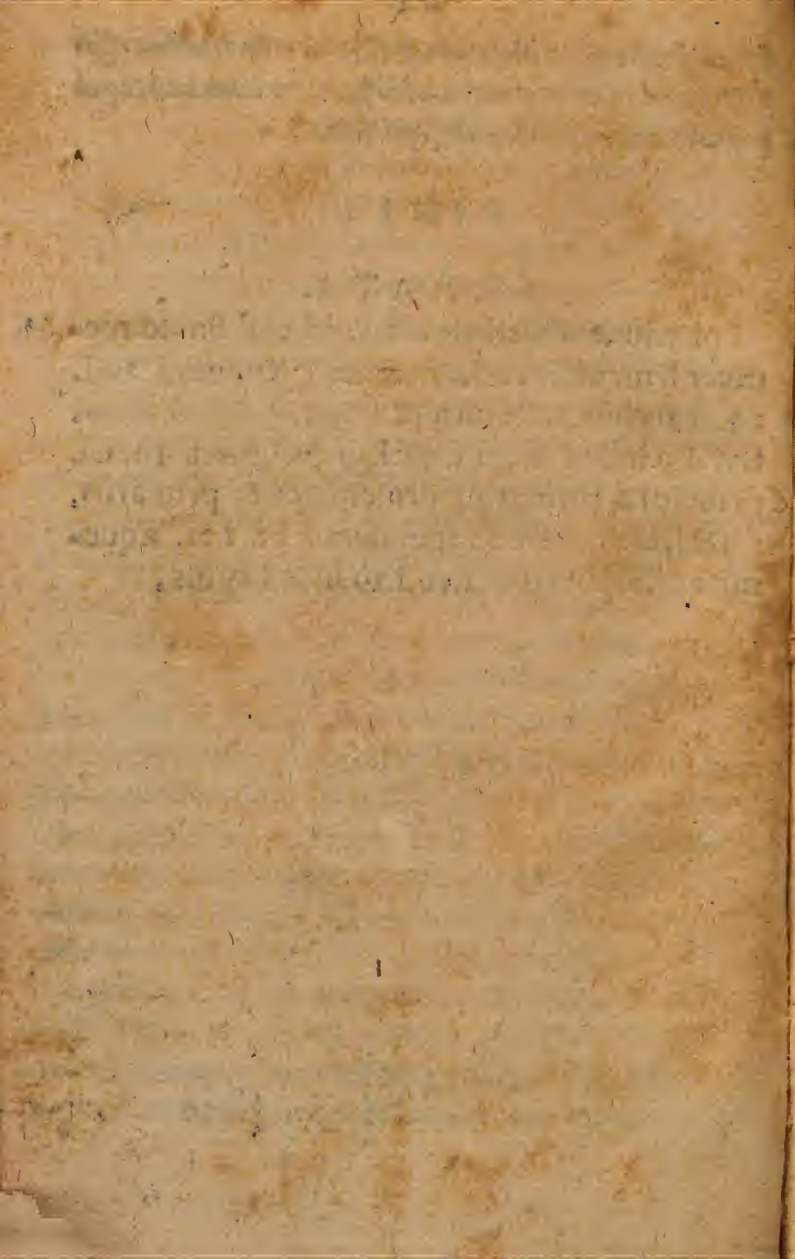
FINIS.

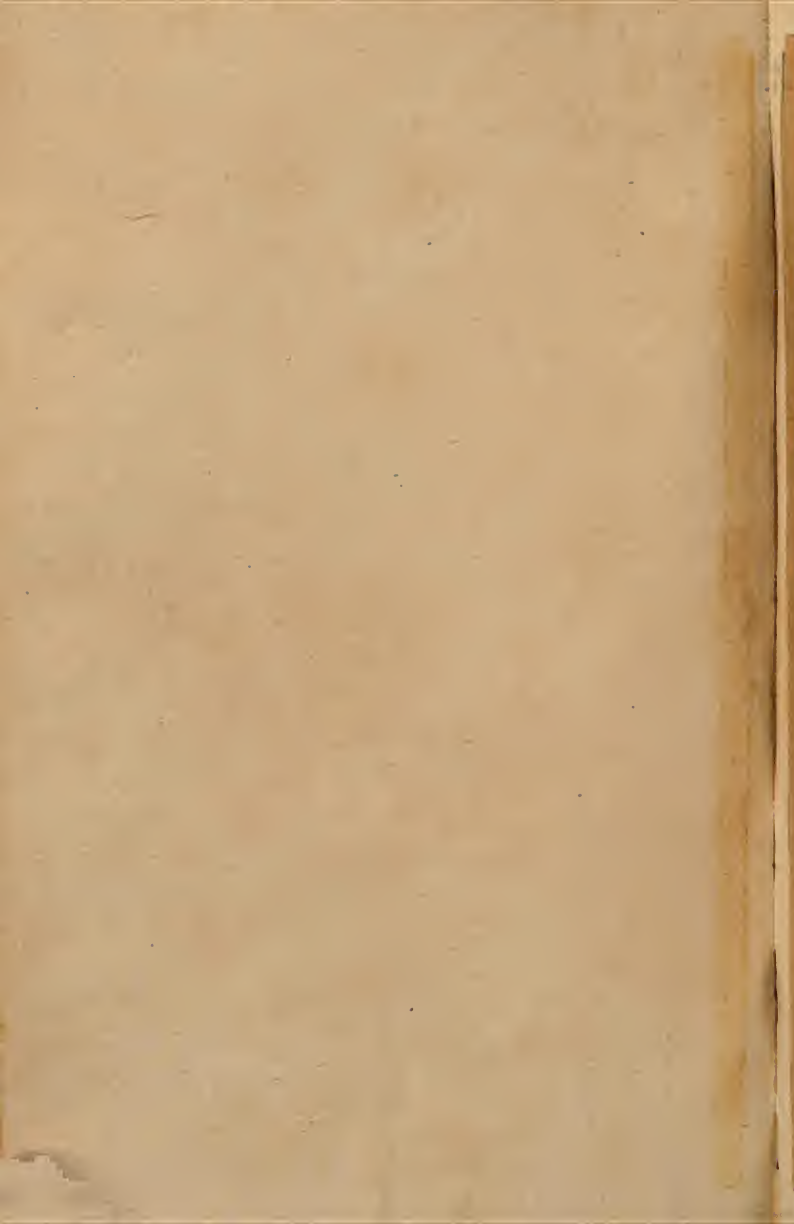
ERRATA.

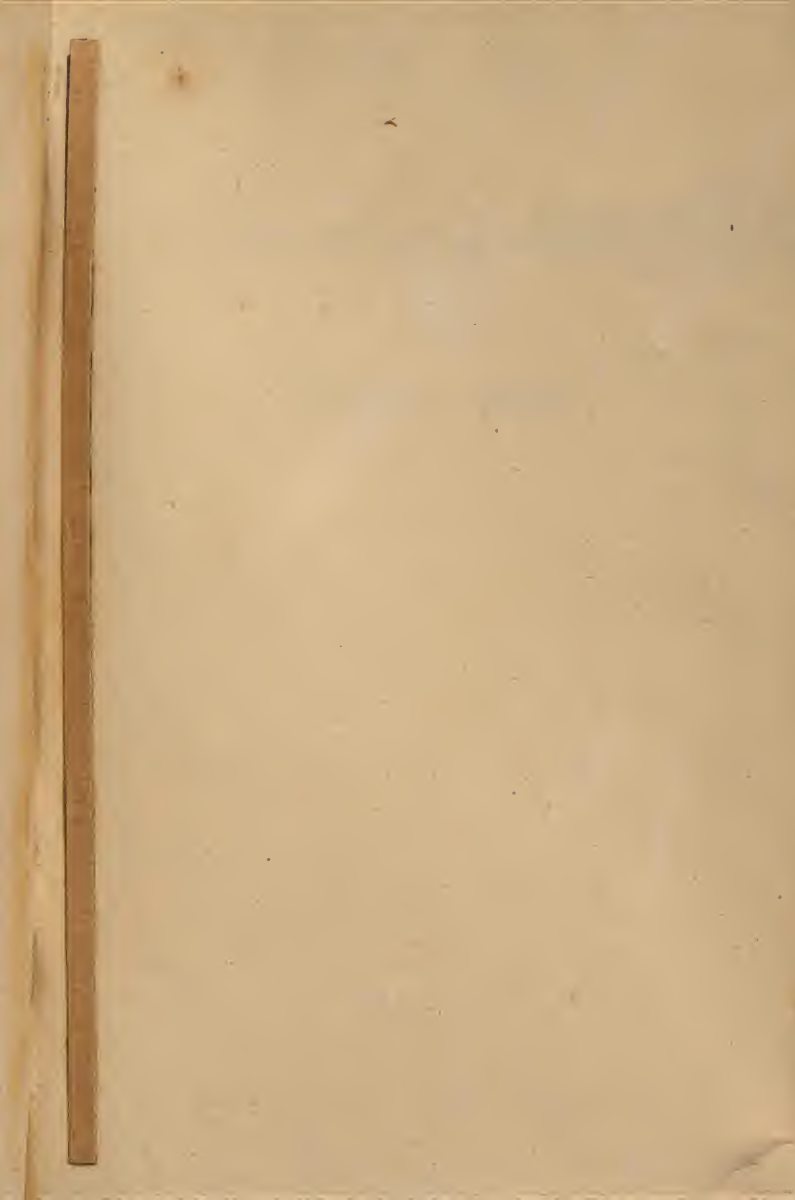
Fol. 5. lin. 2. alius. lege astus. fol. eod. lin. 16. me-
dicei. l. medici. f. 8. l. 29. leones. l. lenones. f. 20. l.
24. scauriunt. l. scaturiunt. f. 27. l. 17. illis. l. illius.
f. 37. l. 9. lusu. l. luctu. f. 40. l. 29. Si. l. Sic. f. 44. l. 3.
principi & primarij. l. principibus & primariis.
f. 48. l. 26. sponcilia. l. sponsalia. f. 68. l. 21. æque-
mitat. l. æquitatem. f. 60. l. 29. uius. l. cuius.

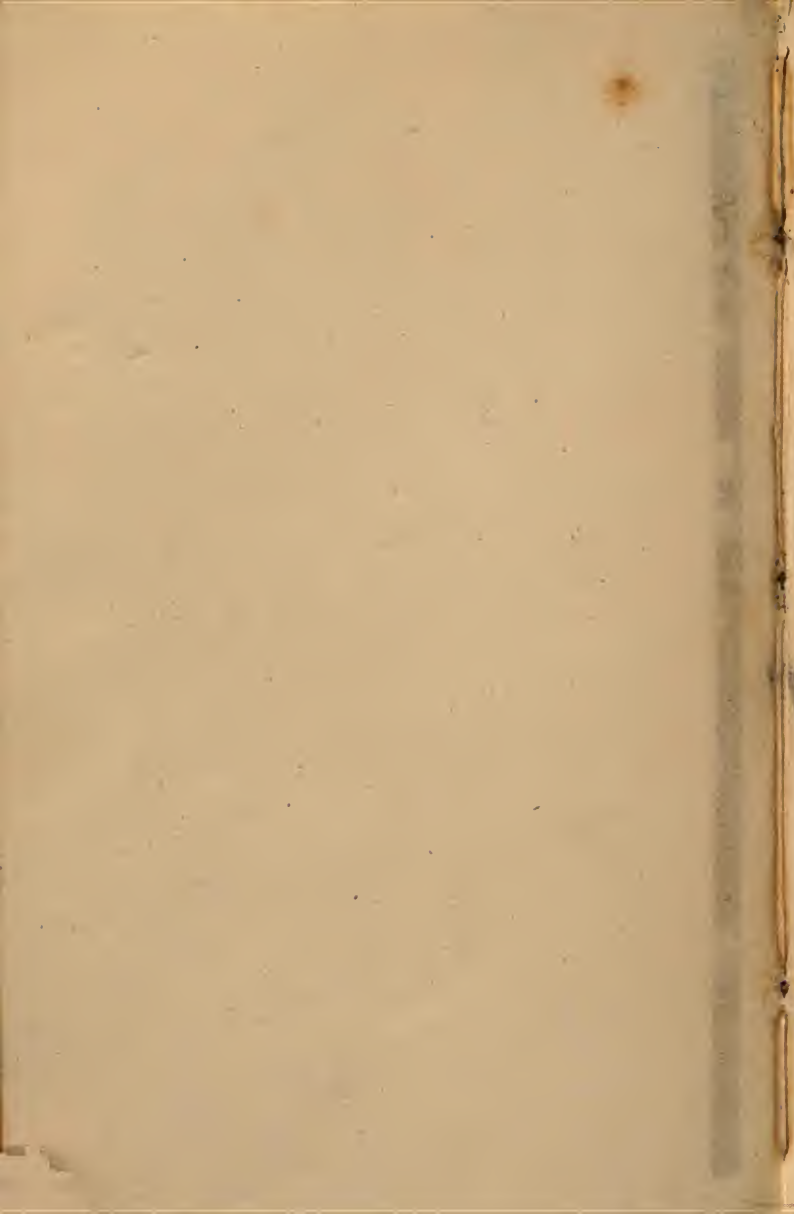
845,331

Pg. 20126. pf. 1

Attribué à H. Estienne

Vétérinaire min.

